

**PSİKOLOJİK DANIŞMANLAR/
REHBER ÖĞRETMENLER İÇİN**

BİLDİRİM BASAMAKLARI KILAVUZU

İntihar

İstismar

Şiddet

Zorbalık

ÖNSÖZ

Kıymetli Meslektaşlarım,

Bu çalışmamızda tüm öğrencilerimizin eğitim hayatlarını daha kaliteli, daha sağlıklı ve daha huzurlu bir ortamda sürdürebilmeleri için bizlere düşen görevler neler bunları sistemli bir şekilde ele aldık. Çalışmamızda okul ortamında yaşanabilecek vaka durumlarını belli başlıklar altında daha disipline şekilde sunduk. Yaşanabilecek her bir olumsuz vaka ile ilgili neler yapılabilir? Bu tip durumlarda her bir bireyin vaka ile ilgili sorumluluğu nelerdir? Bu durumların öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılacak çalışma planları neler olmalıdır? Planlanan çalışmaları uygularken nelere dikkat etmeliyiz sorularına cevap vermeye çalıştık. Her olumsuz olay bireyin dünyasında geri dönülemez yaralar açabilir. Hayatın her anında karşı karşıya kalacağımız zorlayıcı yaşam olayları bizlerin doğru kararlar almasını engelleyebilir. Sizlere sunduğumuz bu çalışma ile neler yapabileceğimize dair bir yol haritası çizmeye çalıştık.

Bu süreçte çalışmamızın ortaya çıkmasında katkı sunan Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmelerimiz; Gülşah ŞENGÜL KOÇ'a, Miraç Seher EKİNCİ'ye, Tuğba ALTINOLUK'a, Irmak DİNÇ'e ve Önder ÜNAL'a teşekkürlerimi sunuyor, başarılarının devamını diliyorum.

Her bir çocuğumuzun özel olduğunu unutmadan onların hayatlarına dokunduğumuz, onları geleceğe hazırladığımız bir meslek hayatı dileyerek, çalışmamızın herkese ve meslektaşlarımıza hayırlı olmasını diliyorum.

**Ramazan DEMİRSOY
Kurum Müdürü**

İÇİNDEKİLER

Akran Zorbalığı	3
Siber Zorbalık	10
Mobbing	12
İntihar	17
İntihar Girişimine Müdahale	26
İntihara Yönlendirme Suçu	32
Cinsel İstismar	33
Cinsel İstismar Protokolü	37
Cinsel İçerikli Bilişim Suçları	39
Çocukların Cinsel İstismarı Suçu (TCK 103)	40
Şiddet	44
Şiddet Olayları Protokolü	47
Fiziksel Şiddetin Hukuksal Boyutu	49
İhmal	51
İhmalin Hukuksal Boyutu	56
KAYNAKÇA	58

AKRAN ZORBALIĞI

Zorbalık için günümüze dek farklı araştırmacılar tarafından yapılmış olan tanımlamaların temelde aynı olmasının yanısıra zorbalığın farklı yönlerine vurgu yaptığı da görülmektedir. İlk çalışmalarını İskandinavya’da yapan Olweus (1993), hala en yaygın “zorbalık” tanımı olarak karşımıza çıkan tanımında zorbalığı, bir öğrencinin, başka bir öğrenci ya da öğrenci grubu tarafından, zaman içinde tekrar tekrar olumsuz muameleye maruz bırakılması olarak nitelendirmektedir (Kocaşahan,2012).

Zorbalık genel olarak bir insana kendini kötü hissettiren istenmeyen sözler ve fiziksel etkiler olarak da tanımlanmaktadır. Bu davranışların iyi niyetli şakalardan ayrıldığı nokta, bu davranışlara maruz kalan kimselerin hisleridir. Şakalaşma amacıyla bile olsa, maruz kaldığı davranış kişinin kendini kötü hissetmesine neden oluyorsa, zorbalık söz konusudur. Şakalar, dışlama ve tacizler arasında geniş bir yelpazede yer alan pek çok davranış, zorbalık türleri olarak değerlendirilebilir (Aktaran; Kocaşahan,2012).

Olweus(1999) a göre, bir eylemin zorbalık olarak tanımlanabilmesi için üç temel ölçütün olması gerekmektedir:

1. Kasıtlı olarak zarar verme amacı güden saldırgan davranışlar olması,
2. Süreklilik özelliği taşıması, bir başka deyişle zorbanın bu tür eylemleri bir kez değil devamlı olarak yapması,
3. Zorba ve kurban arasında fiziksel ya da psikolojik güç dengesizliğinin olması; zorbaca eyleme uğrayan kurbanın, zorbaya karşı kendisini çaresiz ve savunamayacak durumda hissetmesi gerekir(Gökler,2009).

ZORBALIK TÜRLERİ

Zorbaliğa ilişkin gruplama şu biçimdedir (Aktaran;Genç,2007):

1. Fiziksel Zorbalık: Tokat atma, vurma, boğazını sıkma, dürtme, yumruklama, tekmeleme, ısırma, çimdikleme, itme, çekme, tırmalama, saçını çekme, etini kıştırma, tükürme, odaya kilitleme veya diğer bütün fiziksel saldırı biçimleri, elbiselerine veya eşyalarına zarar verme gibi davranışları içerir.

2. Fiziksel Olmayan veya Sözel Zorbalık: Taciz edici telefon konuşmaları, parasını veya eşyalarını zorla alma, şiddet tehditleri ile korkutma, ad takma, ırkçı ifadeler veya alaylar, istenmeyen cinsel içerikli sözler söyleme, aşağılayıcı alay ifadeleri, küfür etme, hakkında yalan ve incitici söylentiler çıkarma gibi davranışları içermektedir. Sözel zorbalık, en yaygın görülen zorbalık biçimi olmakla birlikte; en çok gözden kaçan, aynı zamanda da en fazla onur kırıcı ve alçaltıcı zorbalık türüdür.

3. Davranışsal/ Duygusal Zorbalık:

Dışlama, önemsememe veya ondan kaçma gibi çocuğun kendine güvenini olumsuz yönde etkileyecek dolaylı ve sürekli hareketlerdir. Saldırgan bakışlar, gözlerini kısıp bakma, iç çekme, kaş çatma, dudak bükme, gülerek bakma ve vücut dilini düşmanca kullanma gibi davranışları içerir. Bu tip davranışlar, aynı zamanda bireyi yabancılaştırmak, akran grubuna girmesini reddetmek veya kasıtlı olarak arkadaşlık ilişkilerini tahrip etmek biçiminde de olmaktadır.

4. Cinsel Zorbalık: İstenmeyen cinsel içerikli mesajlar göndermek ve bu türden davranışlar göstermeyi içerir. Bu tip davranışlar; müstehcen el hareketleri, kişinin vücudunu hedef alan cinsel içerikli ifadeler, cinselliğe yönelik çeşitli talepler, davet edici mesajlar veya ifadeler, kişinin cinselliğine yönelik dalga geçmeler, müstehcen fıkralar anlatma, birey hakkında cinsellik içeren söylentiler çıkarma türünden dokunmadan olabileceği gibi cinsel amaçlı istenmeyen dokunma, sarılma, çimdikleme gibi davranışları da içermektedir.

Zorbalık davranışlarını doğrudan ve dolaylı zorbalık olarak da gruplayabiliriz (Gürhan,2017).

	Doğrudan Zorbalık	Dolaylı Zorbalık
Sözel	Lakap, ad takma, alay etme, kızdırma	Dedikodu çıkartma
Fiziksel	İtme, tekmeleme, eşyalarını izinsiz alma, çalma ya da zarar verme	Arkadaşlarını kışkırtarak amacına ulaşma
Sözel ve Fiziksel olmayan	Tehdit etme ve müstehcen hareketler yapma	Gruptan istemediği kişileri dışlamak, e posta aracılığı ile tehditlerde bulunma

ZORBALIK DAVRANIŞINI ETKİLEYEN ETMENLER

- Genetik farklılıklar
- Yaş
- Okul başarısı
- Okul normları, eğitim sistemleri
- Ebeveynlerin okula karşı tutumları
- Fiziki özellikler
- Psikolojik özellikler
- Sosyoekonomik özellikler
- Ailenin özellikleri
- Etnik gruplar
- Dini inanışlar

Olweus (1995) zorbalık davranışının altında yatan kısmen birbiriyle ilişkili üç psikolojik faktör belirlemiştir:

1. Zorbaların güç ve baskınlık kurmaya yönelik güçlü ihtiyaçları vardır.

2. Arka plana itilmiş ailelerde yetişmişlerdir ve bunun bir sonucu olarak, çevreye karşı nefret duyguları içerisindedirler.

3. Zorbaca davranışlarının araçsal bileşenleri ya da getirileri vardır: Örneğin zorbalar, kurbanlarını para, sigara, bira gibi kendileri için değerli olan şeyleri temin etmeleri için zorlarlar (Gökler,2009).

OKULLARDA ZORBALIK

Sıradan akran çatışmaları ve zorbalık farklılık göstermektedir. Sıradan akran çatışmalarında taraflar eşittir. Bu olaylar rastgele ortaya çıkmakta ve büyük oranda ciddi sonuçlar doğurmamaktadır (Garrett, 2003; akt. Kocaşahan,2012). Zorbalıkta ise taraflar arası güç dengesizliği söz konusudur ve taraflar arkadaş değildir.

Okul zorbalığı, bir ya da birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz olan öğrencileri bilerek isteyerek ve sürekli bir biçimde fiziksel olarak (tekme atma, tokat atma, vurma, itme, çekme vb.), sözel olarak (sataşma, alay etme, dalga geçme, kızdırma, hoş gitmeyen isim takma, küçük düşürücü sözler söyleme vb.), dedikodu ve söylenti çıkarıp yayarak, para ya da diğer eşyalarını zorla alarak, almakla tehdit ederek, eşyalarına zarar vererek ya da arkadaş grubundan dışlayıp yalnızlığa terk ederek rahatsız etmesi ile sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür (Pişkin, 2002;Akt. Kocaşahan,2012).

Zorbalıkta aşağıda belirtilen dört öge bulunmaktadır:

1. Zorbaları ödüllendirip hedef olanları suçlayan bir kültür,
2. Zorbalık problemi yokmuş gibi davranan ve dolayısıyla zorbalığı engellemeye yönelik herhangi bir programı olmayan bir okul,
3. Zorbalık açısından evde yanlış model olan veya zorbalığı öğreten bir aile,
4. Zorbalığa maruz kalan bir çocuğu görmeyen ya da çığlıklarını duymayan yetişkinler.

Yetişkinlerin zorbalığa karşı çokça tolerans göstermesi, televizyonda, sinemada, müzik videolarında şiddet içeren görüntülerin yetişkinlerden gereken tepkiyi almaması gençlerde şiddetin kabul edilebilir bir davranış biçimi olduğu yargısını oluşturabilmektedir (Aktaran; Kocaşahan,2012). Zorbalık bazen yetişkinlerin yarattığı, desteklediği, onayladığı ve sürdürdüğü sosyal eşitsizliklerden kaynaklanır.

Coloroso'nun ifadelerinde, zorba ve kurbandan başka zorbalıktan etkilenen bir üçüncü gruptan söz edildiği dikkat çekmektedir:

ZORBALIĞA TANIK OLANLAR.

Zorbaliğa tanık olan öğrenciler de, kurbanlar kadar olumsuz biçimde etkilenmektedir. Tanık olan öğrencilerin,

1. Kurbanla birlikte hareket etmeleri durumunda, kendi statülerinin düşeceği veya zorbanın kendilerinden intikam alacağı korkusu;
2. Zorba davranışları bildirmeleri durumunda "ispiyoncu", "dedikoducu" veya "haberci" gibi adlandırılacakları korkusu;
3. Sınıf arkadaşlarına yardım etmek adına, kurbanı destek olamamanın verdiği suçluluk ve çaresizlik duygusu;
4. Grup baskısı ile zorbanın yanında yer alma durumu;
5. Kendini güvende hissetmeme, önlem alamama ve kontrolünü kaybetme gibi olumsuz duygular yaşadıkları rapor edilmiştir (ABD Eğitim Bakanlığı, 2006;akt. Genç,2007).

OKULLARDA ZORBALIĞI ÖNLEME ÇALIŞMALARI

Okullarda görülen akran zorbalığı veya şiddete yönelik okul çapında uygulanacak müdahale programlarının şu nitelikleri taşıması beklenir (Astor ve diğerleri, 2005;akt. Genç,2007):

1. Okulda ortaya çıkan şiddetin türüne göre (cinsel istismar, kavga veya silah kullanımı gibi) öğrencilerin, öğretmenlerin ve ailelerin farkındalık düzeylerini artırmalı ve sorumluluk almalarını sağlamalıdır.
2. Bütün okul için açık, net ve kolay anlaşılabilir talimatlar ve kurallar oluşturulmalıdır.
3. Bütün okul toplumunun şiddet eyleminden önce, sonra ve şiddet eylemi sırasında yapacaklarını içermelidir.
4. Programlara okul işgörenleri, öğretmenler ve öğrencilerin katılımı üzerinde odaklanmalıdır.
5. Müdahale programları, okulun özgörevine (misyon) ve normal akışına kolayca uymalıdır.

1. Bütüncül Okul Yaklaşımı: Okulda zorbalığa ilişkin davranışlar bakımından, okulun amacı ve bu durumda uygulanacaklara ait stratejiler, yazılı bir belge olarak ifade edilir. Bu yazılı belge, amaçlarının ve stratejilerinin etkili biçimde uygulanmasını, izlenmesini, sürdürülmesini ve gerektiğinde yeniden gözden geçirilmesini sağlayacak biçimde okul içindeki sistemler ve işlemler tarafından desteklenmelidir. Bütüncül okul yaklaşımı, genellikle politikanın oluşturulmasında bütün okul üyelerinin demokratik katılımını gerektirir (Genç,2007).

2. Sınıf İklimi: Okul ortamında yürütülecek zorbalık karşıtı politikalar ve çabalar, doğrudan veya daha genel olarak okul hatta sınıf içindeki ilişkilerin iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik olarak yapılmalıdır. (Genç,2007).

3. Akran Desteği Sistemleri: Zorbalıkla başa çıkmada, öğrencilerin kendilerinin çaba göstermesini sağlamayı ifade etmektedir. Genellikle, zorba davranışlardan hoşlanmayan öğrencilerden yararlanmayı ve onların çeşitli biçimlerde tedbir almasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Akran Desteği Yöntemleri:

- a. Sınıfta işbirlikçi grup çalışması yapmak;
- b. Kızgınlık, kavga, zorbalık da dahil olmak üzere sınıftaki ilişkileri değerlendirmeye zaman ayırmak;
- c. Savunmasız öğrencilerle birlikte çalışacak olan öğrencilere akran desteği sunacak arkadaş çevresi oluşturmak;
- d. Akranlarına yardım etmek veya birlikte olmak üzere öğrencilerin görevlendirildiği yardımlaşma grupları oluşturmak (Akran Arabulucuğu);
- e. Öğrenciler arasından zorbalık karşıtı politikaları uygulayacak, çatışmaların çözümüne yardımcı olacak, ihtiyaç duyan öğrencilere danışmanlık yapacak veya aktif dinleme becerilerinin gelişmesine katkıda bulunacak bir grup öğrenciyi seçmek ve bu yolla okulun izlenmesini sağlamak gibi birtakım çabalardan oluşmaktadır (Genç,2007).

4. Okul Mahkemeleri: Bir okul mahkemesi veya zorbalık davasında, zorbalığa karışan öğrenciler için kanıtların dinlenmesi veya yaptırımların ya da cezaların ne olacağı konularına karar vermek için öğrenciler seçilir. Kanada'da uygulanan bu yöntemle zorbalık davranışlarında oldukça düşüş yaşandığı görülmüştür (Genç,2007).

5. Oyun Alanı İyileştirmeleri:

Özellikle ilkokullarda, zorbalık davranışlarının en çok görüldüğü yerler oyun alanları ve okul bahçeleridir. Bu kısımlarda denetimin, gözetimin artırılması ve oyun alanlarının düzenlenmesi önemli bir önlem olarak ifade edilmektedir (Genç,2007).

6. Öğretim Programı (Müfredat) Çalışması:

Öğrencilerin farkındalık düzeylerinin artırılması, fikirlerinin açığa çıkarılması ve zorbalıkla başa çıkmak için kuralların geliştirilmesine yönelik olarak sınıf içi tartışmalar düzenlenebilir. Ayrıca öğretmenler, özel olarak hazırlanmış çeşitli videolardan, filmlerden, edebi eserlerden ve canlandırma tekniklerinden yararlanabilirler (Genç,2007).

7. Özel Öğrencilerle Çalışmak: Hakkını aramasını öğrenme eğitimi, kurbanların veya zorbalık için kurban olmaya aday olan öğrencilerin hem pasifize olmadan hem de saldırgan olmadan zorbalıkla başa çıkmalarını sağlama da önemli bir yoldur. Bu teknikler öğrencilere öğretilabilir ve işe yaradığı da görülmektedir. Bu, zorbalığa uğrayan öğrenciler için danışmanlığa dayalı bir yaklaşımdır (Genç,2007).

8. Toplum İçinde Buluşturma: Bu strateji, çatışma yaşayan insanları toplum içinde bir araya getirmek biçimindedir. Her birinin yanında bir arkadaş, aileden birisi veya başka bir destek olan kişi olmak üzere zorba ve kurban bir araya getirilir. Zorba, kurbandan özür diler ve olayın böylece bittiği veya tatlıya bağlandığı kabul edilir. Avustralya'da okullarda pilot uygulaması yapılmış ve büyük ölçüde katılım olduğu ve kararlara büyük bir oranda uyum olduğu rapor edilmiştir (Genç,2007).

SİBER ZORBALIK

Siber zorbalığı tanımlayan ilk araştırmacılar olarak belirtilen Ybarra ve Mitchel (2004) siber zorbalığı çevrimiçi ortamda başkasına karşı kasıtlı ve açık bir saldırganlık eylemi olarak adlandırmışlardır.

SİBER ZORBALIK ÇEŞİTLERİ

Willard (2007), siber zorbalığı davranışlar üzerinden sınıflandırarak sekiz kategoriye ayırmaktadır (Baştürk Akça ve Sayımer, 2017):

İfşa Etme: Bir kişiye ait utanç verici resimlerin, görüntülerin, sırların ve bilgilerin izinsiz olarak çevrimiçi ortamlarda herkese açık şekilde yayınlanması veya başkaları ile paylaşılmasıdır.

Kimliğe Bürünme/Taklit Etme: Çevrimiçi ortamlarda bir kişinin kimliğine bürünerek veya başka biri gibi davranarak o kişiyi kötü gösterecek, tehlikeye sokacak veya arkadaş ilişkilerine ve itibarına zarar verecek şekilde paylaşımlar yapılmasıdır.

Düzenbazlık: Bir kişiye ait sırları ve utanç verici bilgilerin açığa çıkarılması ve çevrimiçi olarak paylaşılmasıdır.

İftira/Karalama: Çevrim içi ortamlarda bir kişi hakkına dedikodu, söylenti ve gerçek olmayan haberler yayılması yoluyla kişinin itibarına, saygınlığına ve arkadaş ilişkilerine zarar verilmesidir.

Taciz: Belirli bir kişi ya da gruba yönelik sürekli olarak saldırgan ve hakaret edici mesajlar gönderilmesidir. Tacizin, parlama türündeki davranışlardan farkı daha uzun süreli, mağduru tek taraflı bir şekilde incitme amacı güderek tekrarlayan şekilde gerçekleşmesidir.

Siber Taciz: Bir kişiye aşağılayıcı, tehdit içeren ve ciddi bir biçimde korku yaratan mesajların yoğun bir şekilde gönderilmesidir.

Parlama: Çevrimiçi ortamlarda kızgın, kırıcı ve kaba bir dille tehdit içeren elektronik mesajlar gönderilmesidir.

Dışlama: Çevrimiçi ortamlarda oluşturulan gruplarda kasıtlı olarak ve acımasız bir şekilde bir kişinin gruba dâhil edilmeyerek dışlanmasıdır.

SİBER ZORBALIĞI ÖNLEMELİK İÇİN YAPILABİLECEKLER

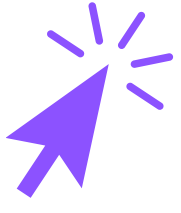
Hazırlanacak önleme ve müdahale programlarında ise şu konular işlenebilir (Diamanduros ve diğ. 2008);

1. Bireyin kendini güvende hissetmesinin kendisinin bir insani hakkı olduğunu bilmesi,

8. Siber zorbalığa neden karşı durulmalı ve mücadele edilmesi gerektiğinin anlatılması,

2. Siber zorbalık kavramının ne olduğunun açıklanması,

9. Siber zorbalığa maruz kalma durumunda neler yapılmalı ve yetişkinlerle olan ilişkilerin sağlanması,

3. Siber zorbalığın hangi araçlarla ve nasıl gerçekleşebildiği,

10. Siber zorbalığa şahit olunması durumunda yapılması gerekenler,

4. Siber zorbalığın yaygınlık oranları ve ilgili istatistiki bilgilerin verilmesi,

11. Bilgi güvenliği ilkesinin unutulmaması ve kişisel bilgilerin paylaşımından kaçınma,

5. Siber zorbalığa maruz kalmış bireylerin düşünceleri ve mağdurlar üzerindeki etkileri,

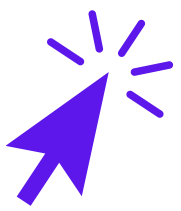
12. İnternet ve siber güvenliğin farkında olunması ve sanal ortamlarda davranış kurallarının neler olduğu,

6. Her türlü elektronik iletişimin başkaları tarafından izlenebileceğinin bilinmesi,

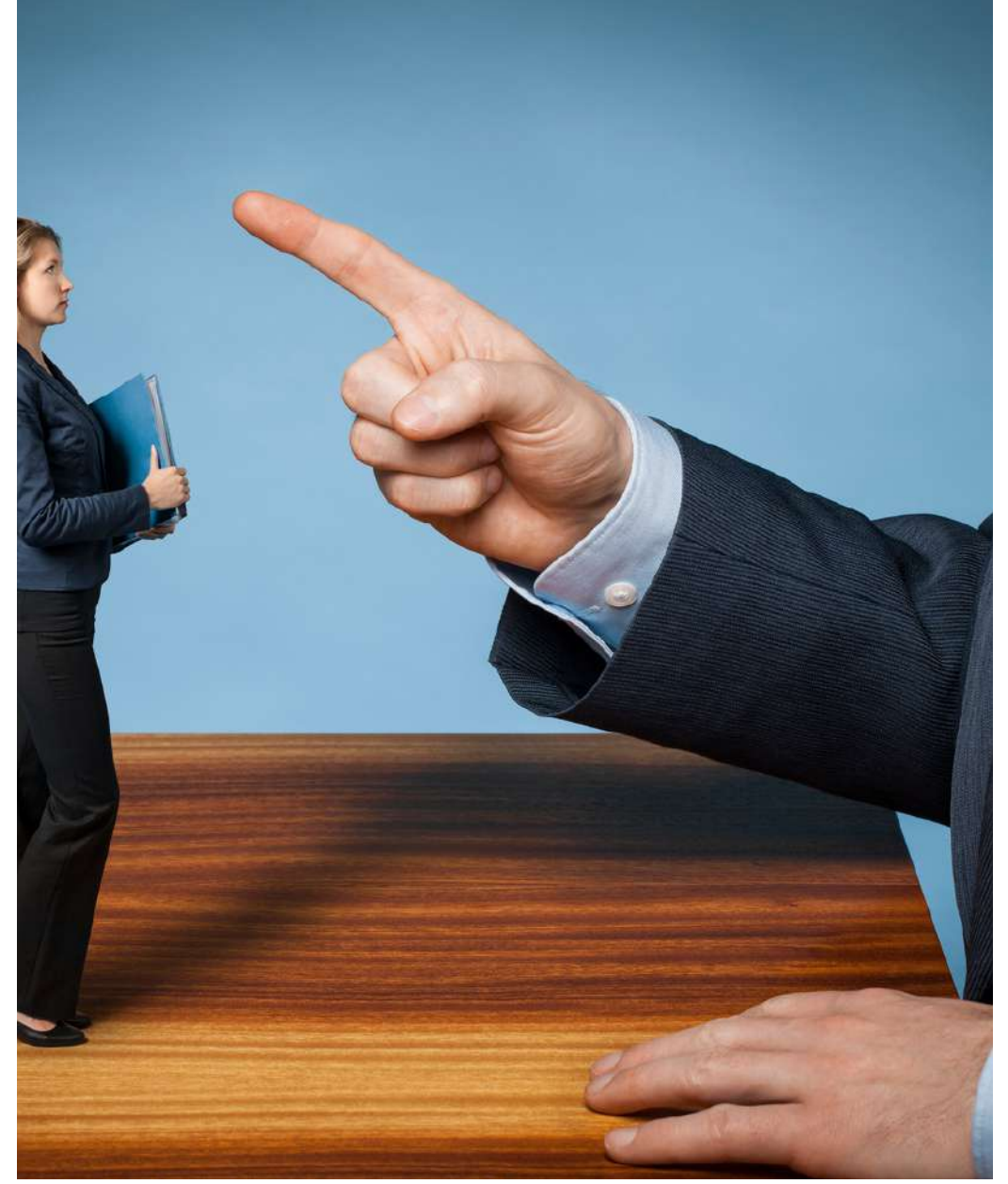
13. İnternet veya bilgi teknolojilerinin kullanımının bazı sorumluluklarının olduğu ve bunları kullanırken başkalarına saygılı olunması gerektiği öğretilir.

7. Siber zorbalığın hukuki yaptırımları,

MOBBİNG

Leymann, psikolojik tacizi (mobbing) “bir veya birkaç kişi tarafından bir diğer kişiye yönelik (nedeni, düşünce ve inanç ayrılığından, kıskançlık ve cinsiyet ayrımına kadar çok çeşitli olabilen), sistematik bir biçimde, düşmanca ve ahlak dışı davranışlarda bulunulması ve bu davranışlar sonucunda da kişinin savunmasız ve çaresiz bir duruma itilmesi” olarak tanımlar (Aktaran: Bulut ve Göktürk, 2012).

MOBBİNGİN UNSURLARI

İşyerinde karşılaşılan her türlü olumsuz davranış psikolojik taciz olarak algılanmamalıdır. İşyerlerinde psikolojik taciz aşağıdaki unsurları içermelidir (Kaymaz ve Yılmaz, 2014):

- İşyerinde gerçekleşmelidir,
- Sistemli bir şekilde yapılmalıdır,
- Süreklilik kazanmış bir sıklıkla tekrarlanmalıdır,
- Kasıtlı yapılmalıdır,
- Yıldırma, pasifize etme ve işten uzaklaştırma amacını taşımalıdır,
- Mağdurun kişiliğinde, mesleki durumunda veya sağlığında zarar ortaya çıkmalıdır.

MOBBİNG İLE BAŞA ÇIKMA YOLLARI

“Mobbing”le bireysel başa çıkmak için mağdur öncelikle kendi kişiliğini geliştirecek, direncini artıracak çabalar içinde olmalıdır (Mimaroğlu ve Özgen, 2008):

DENGE BÖLGELERİ OLUŞTURMAK:

“Mobbing”in varlığı insanı rahatsız eder. Mağdurun istikrarını ve yaşam düzenini bozar. Söz konusu istikrarsızlığa karşı “denge bölgeleri” “mobbing”le başa çıkmaya yardımcı olur. Denge bölgesinden kasıt, her tür istikrarsızlığın ve güvensizliğin ortadan kalktığı, mağdurun kendini güven ve esenlik içinde hissettiği, istemediği değişimlerin olmadığı veya çok sınırlı olduğu güvenilir bir limandır.

MESLEKİ BECERİ VE NİTELİKLERİ GELİŞTİRMEK:

“Mobbing”in oluşturduğu psikolojik gerilimi azaltmanın bir başka yolu, kişisel ve mesleki nitelikleri mümkün olduğu kadar hatalardan arındırarak geliştirmektir. Bu tavır, mağdurun kendisine karşı duyduğu güveni ve özsaygısını yükseltir. Özgüveni yüksek bir çalışan her tür gerilime karşı daha yüksek direnç gösterir.

ÖZSAYGININ GELİŞTİRİLMESİ:

Herkesin “mobbinge” dayanma katsayısı farklıdır. Söz konusu katsayı bireyin uyum düzeyini ve direnme sınırlarını belirler. “Mobbing”e karşı direnç gösterip onunla başa çıkmak için başvurulacak yollardan biri özsaygının geliştirilmesidir.

ALGILAMA STRATEJİLERİNİ GÜÇLENDİRMEK:

Her tür “mobbing” faktörü insanın kişilik süzgecinden geçer ve bu kişilik onun “mobbing”e tepkisinin ne kadar güçlü olacağını belirler. Kimileri “mobbing”e karşı oldukça güçlü bir direnç gösterebilirken, kimileri çok basit psiko-terör karşısında bile yıkıma uğrar. Mağdurun direncinin ölçüsü, “mobbing”i tolere etme katsayısıdır.

RUH SAĞLIĞINI KORUMAK:

Gerilim azaltıcı önlemlerden bir diğeri ruh sağlığıdır. Geliştirilen güçlü psikolojik uyum, mağdurun psikolojik yaralanmasını engeller ve “mobbing” karşılığında onu daha donanımlı kılar. Ruh sağlığı yerinde olan birinin “mobbing”e direnci daha yüksek olur.

DEĞERLERİ AÇIKLAMAK:

Kişisel değerlerin bilincine varmak ve yaşamın bu değerlerle doğal bir uyum içinde olduğundan emin olmak, “mobbing”e karşı direnç göstermede etkin bir yoldur. Mağdurun yaşamı gerçek değerleriyle uyum içinde olduğu oranda “mobbing” karşısında güç ve direnç kazanır. Mağduru zayıf düşürecek en büyük yanlışlık “mobbing” karşısında kendini yargılamak ve kendini inkâr etmektir.

MOBBİNG'İN İSPATLANMASI

Yargıtay'ın eski tarihli kararlarında mağdur işçinin mobbing iddiası mobbingin varlığı için yeterli görülmemiş ve mobbing ispat yükümlülüğü işçiye ait görülmüştür. Ancak yeni tarihli kararlarına göre gerçekçi biçimde ortaya konan mobbing iddiası yeterli olup, işveren işçiye mobbing uygulanmadığını ispat etmelidir. Yargıtay mobbingin ispatı hususunda Yargıtay 22. Hukuk Dairesi'nin 2013/693 E, 2013/30811 K ve 27.12.2013 tarihli kararı önem arz etmektedir. Karara göre; “mobbingin varlığı için kişilik haklarının ağır şekilde ihlaline gerek olmadığı, kişilik haklarına yönelik haksızlığın yeterli olduğu, ayrıca mobbing iddialarında şüpheden uzak kesin deliller aranmayacağı; davacı işçinin, kendisine işyerinde mobbing uygulandığına dair kuşku uyandıracak olguların ileri sürmesinin yeterli olduğu, işyerinde mobbing gerçekleşmediğini ispat külfetinin davalıya düştüğü; tanık beyanları, sağlık raporları, bilirkişi raporu, kamera kayıtları ve diğer tüm deliller değerlendirildiğinde mobbing iddiasının yeterli delillerle ispat edildiği gözetilmeden yazılı şekilde karar verilmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir” denilmiştir.

MOBBİNGE MARUZ KALINDIĞINDA YAPILMASI GEREKENLER

İş hayatında mobbingin ispatı olayın şartlarına ve işin niteliğine göre değişkenlik gösteren bir durum olduğundan çalışanın mobbing uygulanmaya başlandığı tarihten itibaren yapılması gerekenler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1 Çalışan iş yerinde; itibarını, saygınlığını, kurumdaki pozisyonunu zedeleyici nitelikte olan tüm yazışmaları kaydetmeli ve mümkünse kopyalarını da almalıdır.

2 Şirket yöneticileri tarafından atılan e-mail, sms, whatsapp konuşmaları da mobbing ispatında kullanılabilir. Mesai saatleri dışında geç saatlerde bu yollar ile iletişime geçilmesi de işin psikolojik taciz boyutunu oluşturmaktadır.

3 Sosyal medyada (facebook, twitter, instagram vs.) çalışanın aleyhine yapılan yorumlarda mobbing kapsamına girer. Ancak burada dikkat edilmesi gereken konu kişinin bu sitelerde yapacağı paylaşımların şirketin itibarını zedeleyecek nitelikte olmamasıdır.

4 Mobbing uygulandığı düşünülen andan itibaren bir mobbing günlüğü tutularak, kendisine karşı yapılan tüm davranışların tarihini, yapılan mobbinge yönelik hareketi ve olaylara şahit olanları not ederek ileride oluşabilecek bir mahkeme sürecinde bu bilgileri işvereni aleyhine kullanabilecektir.

5 Yapılan telefon görüşmeleri, mesai saatleri dışında uygunsuz zamanlar içerisinde gerçekleşmekteyse operatörlerden alınacak görüşme kayıtlarının dökümleri de ispat niteliği taşımaktadır.

6 İş hayatında karşılaşılan mobbinge tanık olan kişiler varsa bunların mahkemede çalışan lehine tanıklık yapması da mobbing ispatı için oldukça önemlidir.

İşyerinde yapılan psikolojik baskı, sözlü sataşmalar, görev kapsamı dışındaki emirler mobbing niteliği olan görüşmeler ses kaydına alınabilir.

Mobbinge maruz kalan kişinin, küçük düşürücü davranış ve kötü muamele nedeniyle sağlığı bozulmuş, psikolojik tedavi görmüş olabilir. Bu doğrultuda mobbing davasında hastane raporu, kullanılan ilaçlar, reçetelerin delil unsuru vardır.

MOBBİNG'E MARUZ KALAN KİŞİLERİN BAŞVURABİLECEĞİ YERLER

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına,

- Anayasa Mahkemesi,

- CİMER,

- Alo 170,

- Kamu Görevlileri Etik Kurulu,

- Kamu Denetçiliği Kurumu,

- Türkiye İnsan Hakları Kurumu

- İl, İlçe İnsan Hakları Kurulları'na başvuru yapabilirler.

NOT:

TCK 132 maddesinde: "Kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaları, taraflardan herhangi birinin rızası olmaksızın bir aletle dinleyen veya bunları bir ses alma cihazı ile kaydeden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." demektedir. Ancak Yargıtay'ın mobbing özelinde istisnai bir kararı bulunmaktadır. İşçinin işvereni tarafından sözlü hakarete uğradığı, hakkında haksız yere soruşturma başlatıldığı, küçük düşürücü davranışlara maruz kaldığı bir durumda başka bir toplantı sırasında cep telefonu ile gizlice kayıt yapmış ve burada da çeşitli hakaretlere maruz kalmıştır. Yargıtay, verdiği kararda eğer kişi bu yoldan başka şekilde kendisine yapılan mobbingi ispat edemiyorsa yapılan gizli kayıtların geçerli delil olarak kabul edebileceğini ele almış ve bu yönde karar vermiştir.

İNTİHAR

İntihar; ölen kişi tarafından ölümlle sonuçlanacağı bilinerek yapılan olumlu ya da olumsuz bir fiilin doğrudan ya da dolaylı sonucu olan her ölüm olayına denir. İntihar girişimi ise, bu biçimde tanımlanan, ama ölüm sonucu doğmadan durdurulan fiile denir (Durkheim, 2002: 21).

DOĞRU BİLİLEN YANLIŞLAR

- ❌ İntihardan söz eden kimseler kendilerini öldürmezler.
- ❌ İntihar eden kişiler kesinlikle ölmek istemektedirler.
- ❌ Bir kez intihar girişiminde bulunan kişinin bu eğilimi ömür boyu devam eder.
- ❌ Kriz sonrası iyileşme intihar riskinin sona erdiğini gösterir.
- ❌ İntihar eğilimi kalıtımsaldır.
- ❌ İntihar hakkında konuşmak kötüdür, insanları intihara yönlendirebilir.
- ❌ Çoğu intihar işaret vermeksizin aniden meydana gelir.
- ❌ Genç insanlar önlerinde uzun bir hayatın olduğundan intiharı düşünmez.

ERGEN İNTİHARININ UYARI İŞARETLERİ

1.Sözel İpuçları:

- Ölmek istiyorum
- Ben daha fazla etrafta olmayacağım
- Onlar bana yaptıklarından dolayı üzülecekler
- Ben çok yoruldum
- Ölümün neye benzediğini merak ediyorum
- Onlar benim ne kadar ciddi olduğumu görecekler
- Her şey asla daha iyi olmayacak
- Kimse beni umursamıyor
- Çevremdeki insanlar bensiz daha mutlu olurdu

Bunu derken niyetini mi belli ediyor yoksa iletişime geçip dikkat mi çekmek istiyor? Bunu anlayabilmek için öğrenciden daha net açıklamalar istenmelidir. Örnek: Onlar üzülecekler sözleriyle ne demek istediğini daha iyi anlamam için yardımcı olabilir misin?

Bir çok ergenin intihar düşüncesinde olduğunun işaretleri:

- Zor bir durumdan kurtulmak istemek
- Ölen birisi ile birlikte olmak istemek
- Ailesinin ve arkadaşlarının dikkatini çekmeyi istemek
- Birisini kontrol etmeyi istemek
- Cezadan kaçınmayı istemek
- Cezalandırılmak istemek
- Nasıl ve ne zaman öleceğini kontrol etmeyi istemek(kronik veya ölümcül hastalığı olan ergenler)
- Çözülmemiş gibi görünen bir çatışmayı sona erdirmeyi istemek
- İntikam almayı istemek

2.Davranışsal İpuçları:

- Dikkat dağınıklığı,
- Okul başarısındaki düşüş
- Konsantrasyon ve net düşünebilmede zorluk
- Yeme ve uyku alışkanlıklarının değişmesi(dramatik bir kilo kaybı)
- Alkol ya da uyuşturucu bağımlılığı
- Devamlı can sıkıntısı
- Başkalarının nasıl hissettiğine olağandışı ilgi
- Kişisel ilişkilerini düzenleme veya kırılan bir kalbi onarma
- Sosyal örüntüdeki değişiklik
- Arkadaşlardan, aileden ve düzenli olarak yapılan aktivitelerden uzaklaşma
- Ölüm ve şiddet temalarıyla meşgul olma
- Bir depresyon döneminden sonra ani düzelme
- Ani veya artan gelişigüzel beraberlikler (Austin & Sierra, 2013)

İNTİHAR EĞİLİMİ OLAN KİŞİLERE YAKLAŞIMDA GENEL İLKELER

- Sakin, yargılamayan ve empatik bir tutum sergilenmelidir.
- Bireyi dinlerken, konuyla ilgili espri yapmamalı, konuyu değiştirmemeli, yardım çabalarına karşılık bir sonuç alamıyorsa tek başına mücadele etmemesi gerektiği söylenmelidir.
- Genel sorulardan daha özel sorulara doğru gidilmelidir. Örneğin, başlangıçta ölüm düşünceleri olup olmadığı ya da ölmüş olmayı isteyip istemediği, bundan sonra intiharı düşünüp düşünmediği sorulur.
- İntiharı düşündüğünü söyleyen hastaya intihar planı yapıp yapmadığı ve planın ayrıntıları sorulmalıdır.
- Geçmişteki intihar girişimlerinin öyküsü ve intihar girişiminin ayrıntıları öğrenilmelidir.
- Başka kaynaklardan da (aile, arkadaşlar vs.) mutlaka bilgi alınmalıdır.
- Aile yapısı, ailedeki psikiyatrik rahatsızlıklar, ailede intihar davranışının olup olmadığı, çocukluk döneminde istismara maruz kalıp kalmadığını öğrenilmelidir.

İNTİHAR EĞİLİMİ OLAN KİŞİLERE YAKLAŞIMDA GENEL İLKELER

- Danışmanına ulaşamadığı zaman ulaşabileceği telefon yardım hattının numarasını vermesi ve ertesi gün bireyi görmek için bir plan oluşturulması gerekmektedir.

Görüşmeci intihar hakkında konuşmak ya da sorular sormaktan kaçınmamalıdır. İntiharı konuşmak, intiharı hiç düşünmeyen bir kişinin aklına intihar etme fikrini getirmediği gibi, intihara eğilimi olan kişinin duygularını rahatça paylaşma olanağı sağladığı için rahatlatıcı da olur (Öncü, 2006).

İNTİHAR MÜLAKATI

1.İntihar Düşüncesi:

İntihar düşüncelerinin sıklığı, süresi ve yoğunluğunun değişkenlik göstermesi risk düzeyinin de bir göstergesidir. Sıklıkla intiharı düşünen bir öğrenci intiharı düşündüğünde, günlük alışkanlıklarına uzun bir süre ara vermesi sık görülür. Öğrencinin kendine ZARAR verme riski artar. Şu sorular sorulmalıdır:

- Bir gün içinde derste, hangi sıklıkta kendine zarar verme hakkında düşünüyorsun?
- Zarar verme düşüncesi aklına geldiğinde , bu düşünce ne kadar sürer?
- Bu düşünceler aklına geldiğinde yaptığın işe devam edebiliyor musun? Günlük faaliyetlerin etkilenir mi?

İntihar düşüncesi sık değilse(örn, günde bir kez)

Uzun sürmüyorsa(birkaç dk)

Öğrenci günlük alışkanlıklarını sürdürebiliyorsa öğrencinin intihar riski düşüktür.

Bu durumda , sadece çocuğun anne babasına bilgi verilir, dikkatli olunması ve çocuğun gözlemlenmesi için uyarıda bulunulur.

İntihar eğilimleri, düşünce düzeyinde kaldığında intihar riski düşüktür.

2.İntihar Niyeti:

Kilit soru: Kendine zarar vermek istiyor musun? Dur. Öğrencilerin çoğu 'hayır' diye yanıt verir, sadece düşünmektedirler. Ergenler kendilerini incitmek istediklerini söylediklerinde, intihar riski otomatik olarak en azından orta düzeyde artar.

Bu durumda aile uyarılmalı, okula gelinmesi istenmeli ve onları, çocuklarının psikiyatrik değerlendirme alması için sağlık merkezine yönlendirilmelidir.

3.İntihar Planı:

Bir plan olması intihar riskini arttırır.

Kilit soru: Kendine zarar vermek istersen bunu nasıl yaparsın?

Ergen 'bilmiyorum' , 'bunu hiç düşünmedim' derse, intihar planı yapan, nasıl intihar edeceğinin detayları hakkında somut bilgi verebilen bir öğrenciye göre intihar riski daha düşüktür.

İntihar kararına eklenen plan yüksek intihar riskini arttırmaktadır.

Bu durumda acilen anne babaya bilgi verilmeli, yöneticiye de neler olup bittiği konusunda bilgi verildikten sonra öğrencinin hemen psikiyatrik değerlendirmeye gitmesi sağlanmalıdır.

4.Bir İntihar Girişimi Geçmişi:

Böyle bir geçmişin olması otomatik olarak intihar riskini arttırır. İntihar girişiminde bulunanların yüzde 10'u genellikle üç ay içinde bu girişimi tekrarlar.

Kilit soru: Hiç geçmişte kendine zarar vermeye çalıştın mı?

Eğer cevap evet ise bu girişimin ölümcüllüğü de önemlidir (Austin & Sierra, 2013).

İNTİHARI DEĞERLENDİRMEDE ÇOCUĞA SORULABİLECEK SORULAR:

- Son zamanlarda bir şeylerin yolunda gitmediğini hissediyor musun? Senin yaşındaki gençler böyle hissedebilir.
- Bazı şeylerin daha iyiye ya da kötüye gittiğini hissediyor musun?
- Konuştuğum bazı gençler öldükleri zaman bazı şeylerin daha iyi olabileceğini düşünüyor. Senin böyle bir düşüncen var mı?
- Sana bir şey olsa annen ve baban ne hisseder?
- Tanıdığın herhangi biri kendini öldürme girişiminde bulundu mu?
- Kendini nasıl öldürebileceğini hiç düşündün mü?
- Daha önceden kendini öldürmeyi denedin mi?
- Hangi olay kendini çok kötü hissetmene neden olabilir?
- Hangi yolla intihar etmeyi düşünüyorsun? Ne zaman yapmayı düşünüyorsun?

İNTİHARI DEĞERLENDİRMEDE EBEVEYNE SORULABİLECEK SORULAR:

- Son 1 yıl içerisinde çocuğunuzun yaşamında ya da aile yaşamınızda önemli değişiklikler oldu mu? Çocuğunuzun bu duruma tepkisi ne oldu?
- Çocuğunuzun fiziksel temeli olmayan bir hastalığı oldu mu?
- Çocuğunuz son dönemlerde bir kayıp yaşadı mı?
- Çocuğunuzun kendi yaşamında mücadele ettiği zorluklar var mı? Çocuğunuz ölümle ilgili sorular soruyor mu ya da şaka yapıyor mu?
- Son birkaç haftada çocuğunuzun duygu durumunda değişiklikler oldu mu?
- Çocuğunuzun daha önceden intihar girişimi oldu mu?
- Aile üyelerinden ya da arkadaşlarınızdan intihar girişiminde bulunan oldu mu?

Görüşmeye yardımcı olması açısından uygun cümleler ve sorular sunulmuştur.

Örneğin intihar eğilimi ile ilgili “normalleştirme” cümlesi olarak şöyle bir cümle önerilmiştir (Tunç-Aksan, 2018):

«Zor zamanlar yaşadığını görüyorum... Bazen insanlar böyle zor şeyler yaşadıklarında tıpkı bana anlattığın gibi, buna daha fazla dayanamayacaklarını düşünürler. Bazı danışanlarım böyle zor zamanlarda kendilerini öldürmekle ilgili düşünceleri olduğunu belirtirler. Sen de bu tür düşüncelere sahip misin?»

Umutsuzluk ile ilgili sorulabilecek sorular ise şunlardır:

«Sanki işler hiç değişmeyecek, iyiye gitmeyecekmiş gibi hissediyor musun?»

«Sanki daha fazla çabalamanın gereksiz olduğunu hissediyor musun?»

«Gelecek ile ilgili kötümser misin?»

«Tuzağa düşmüş hissediyor musun?»

«Sorunların için hiçbir çözüm olmadığını hissediyor musun?»

Okul psikolojik danışmanı intihar riskini değerlendirdikten ve ilgili kurum/kurumlara sevk ettikten sonra yine ilgili kurumlarla ya da psikiyatristle işbirliği içinde psikolojik müdahalede bulunabilir. Özellikle intihar girişimi sonrası okula dönen öğrencilere öğrencinin ve ailesinin izni dâhilinde bu çalışmalar yürütülür. (Tunç-Aksan, 2018).

KULLANILABİLECEK MATERYALLER

- Beck Depresyon Ölçeği
- Beck Umutsuzluk Ölçeği
- Beck İntihar Düşüncesi Ölçeği
- Columbia İntihar Şiddetini Derecelendirme Ölçeği
- Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri
- İntihar Olasılığı Ölçeği

GÜVENLİK İÇİN KONTRAT

AD-SOYAD:

TARİH:

Bugün, başkalarının benim güvenliğimle ilgili endişe duyacakları ölümle ya da kendime zarar vermekle ilgili şeyler konuştum. Onlar hayatımın ne kadar değerli olduğunu söylediler, fakat benim hayatımı ne kadar değerli kıldığımdan emin olmak istiyorlar. Bu kontratı okul psikolojik danışmanımla birlikte her ikimiz de rahat olması için tamamlayacağım. Böylece, hayatıma verdiğim değeri ve kendime zarar vermekle ilgili düşüncelerim olursa, ne yapacağımı göstermiş oluyorum.

Daha iyi hissetmek için yapmam ve kendime söylemem gereken şeyler:

Kötü hissettiğimde arayabileceğim benimle ilgilenen kişiler:

Adı-Soyadı	Yakınlığımız (Arkadaş, akraba vs)	Numarası

Arayabileceğim acil numaralar: 112

KENDİMİ İNCİTMEYECEĞİM.

KENDİMİ İNCİTMEK YERİNE AŞAĞIDAKİLERDEN BİR YA DA BİRKAÇINI YAPACAĞIM:

- 1)’in odasına gelerek duygularıyla ilgili konuşabilirim.
- 2) Bir öğretmen, aile üyesi ya da güvendiğim bir yetişkinle konuşabilirim.
- 3) Yukarıda yazdığım şeyleri yapabilir ya da kendi kendime söyleyebilirim (listeye bakın).
- 4) Acil servisi arayabilirim.
- 5) Eğer etrafımda birileri varsa, beni hastaneye götürmelerini isteyebilirim.

Okul psikolojik danışmanımın yanında bu güvenlik kontratını imzalamakla, kendime zarar vermeyerek olumlu hareketlerde bulunacağımı garanti ediyorum. Kendime zarar vermeyeceğim ve kendimi öldürmeyeceğim. Bana yardım edebilecek insanların yanında olacağı ya da bana yardım edebilecek insanlara yardım için telefon edeceğim.

Öğrenci

Tarih

Okul Psikolojik Danışmanı

Tarih

Tanık

Tarih

İntihar davranışına yönelik tehdit yüksekse, veli ile iletişime okul personeli ya da okul krize müdahale ekibinden bir üyenin geçmesi uygundur. Veli iletişimi ile ilgili hazırlanan bir form kullanılmalıdır.

Eğer veli okula gelmezse/gelemezse telefon görüşmesinin olduğuna dair bir kayıt tutulmalı ve veliye de bilgi verilmelidir.

FORM-2 VELİ BİLGİLENDİRME FORMU

..... ile tarihinde yaptığım görüşme sonucunda oğlum/kızım/velisi olduğum'nın intihar ile ilgili düşünceleri olduğu bilgisini aldım. Bana ruh sağlığı uzmanlarından yardım almam gerektiği tavsiyesi verildi. Durumla ilgili iki hafta içinde tekrar görüşme yapıp bilgilendirme yapacağım.

Aile/Veli İmza

Tarih: _____

Görüşmeyi Yapan Personel İmza

Kaynak: <https://pdr.org.tr/wp-content/uploads/2019/10/Okul-Psikolojik-Danisman%C4%B1-E-Bulteni-8-.pdf>

NOT:

İntihar eden öğrenciler için bir köşe düzenlemesinin veya okulda cenaze törenin düzenlenmesinin intihar davranışını yüceltebileceğinden dolayı bu davranışlardan kaçınılması gerektiği belirtilmektedir (Akt: Siyez 2005).

İNTİHAR GİRİŞİMİNE/GİRİŞİM DÜŞÜNÇESİNE MÜDAHALE

1. İhtiyaca göre polis, ambulans, itfaiye ve gerekli birimler çağrılır.

2. Okul yönetimi, Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibinin toplanmasını sağlar.

3. Aile haberdar edilir ve aileye yol gösterilir. Aile ile yapılan çalışma tutanak altına alınarak, Okul idaresi bilgilendirilir ve tutanak altına alınır.

4. Okul yönetimi tarafından İl/İlçe MEM'lere sözlü bilgilendirme yapılır ardından "GİZLİDİR" ibaresi kullanılarak bilgi yazısı elden ulaştırılır.

5. İl Milli Eğitim Müdürünün gerekli görmesi halinde İl/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Müdahale Ekibi ile iletişim sağlanır.

6. Olay ders saatinde gerçekleştiyse, olayın içeriğine göre gerekli önlemler alınarak öğrencilerin olay yerini görmemesi sağlanır.

7. Çocukla görüşürken konuşmalar açık ve dolaysız olmalı, intihar olgusunun doğruluğu, yanlışlığı ve ahlaki boyutu tartışılmamalı (bu suçluluk duygusuna neden olur) ve çocuğun tehlikeli ortamlarda bulunması engellenmeli; çocuk yalnız bırakılmamalıdır.

8. Olayın içeriğine göre gerekirse güvenlik açısından öğrencilerin, velilerin gözetiminde okuldan ayrılmaları sağlanır (Burada ikinci derece yakın akraba iletişim bilgilerinin de olması önemlidir).

9. İntihar düşüncesi hakkında bilgi almak amacıyla açık uçlu sorular sorulur. "Planın var mı?, Planını nasıl, ne zaman, nerede gerçekleştirmeyi düşündün?, Uyuyup hiç uyanmamayı istediğin oldu mu?, Ölmüş olmayı arzu ediyor musun?, Hiç kendine zarar vermeyi ya da hayatını sonlandırmayı düşündün mü?, Hiç intihara kalkıştın mı? vb."

10. Konu ile ilgili okul personeli, Okul yönetimi tarafından bilgilendirilir ve görev dağılımı yapılır.

11. Öğrenciyle yapılan görüşme tutanak altına alınır.

12. İlgili birimler ve uzmanlara yönlendirme yapılır (Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Hekimi, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, RAM).

13. Okulda rutin işleyişe mümkün olduğunca çabuk dönülmesi ve normal müfredata devam edilmesi sağlanır.

14. Etkilenen kişi/grup ve sınıflarla planlanan psikososyal çalışmalar yapılır. Diğer öğrencilerle yapılacak çalışmalar rehberlik çalışmalarının içinde planlanır.

15. Yapılan tüm görüşme ve çalışmalar tutanak altına alınır. Öğrenci tıbbi yardım (psikiyatrik vb.) alıyorsa, durumunu gösteren yazılı bir belge veya rapor istenir. (Zorunluluk değildir ancak yapılması gerekenleri planlamada yol gösterici olabilir)

16. Olay rehberlik öğretmeni tarafından e-rehberlik modülüne işlenir.

OKULDA İNTİHAR GİRİŞİMİ SONRASI YAPILACAKLAR

1. Okul içinde gerçekleşmiş intihar vakalarında emniyet ve sağlık birimlerine haber verilir, emniyet ve sağlık birimleri gelene kadar olay yerine ve kişiye hiçbir müdahale yapılmaz.

2. Olayın okulda gerçekleşmesi durumunda, olay yeri güvenlik çemberine alınır.

3. İntihar olayında olaya tanık olan kişiler bilgi edinmek amacıyla tespit edilir.

4. Okul yönetimi, Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibinin toplanması sağlanır.

5. Okul yönetimi tarafından İl/İlçe MEM'lere sözlü bilgilendirme yapılır ardından "GİZLİDİR" ibaresi kullanılarak bilgi yazısı elden ulaştırılır.

6. İl Milli Eğitim Müdürünün gerekli görmesi halinde İl/İlçe Psikososyal Koruma, Önleme ve Müdahale Ekibi ile iletişim sağlanır.

7. Olayın içeriğine göre gerekirse güvenlik açısından öğrencilerin, velilerin gözetiminde okuldan ayrılmaları sağlanır.

8. Ölümün bir intihar olduğunun doğrulanması beklenir. Ölümün bir intihar olduğu resmi olarak açıklanmadan ölüm şeklinden intihar olarak söz edilmez.

9. Haberlerin ilk saatlerde tek kaynaktan verilmesi sağlanır. Okul yönetimi tarafından olay hakkında öğretmenlere, okul personeline varsa mesaj sistemi üzerinden kısa, net ve doğru bir bilgilendirme yapılır (Henüz bilgi edinilmemiş konular için "Henüz bu konuda bilgi sahibi değiliz; sahip olduğumuz bilgileri sizinle paylaşmaya devam edeceğiz." biçiminde bir açıklama yapılır.)

10. Etkilenen kişi/grup ve sınıflarla planlanan psikososyal çalışmalar yapılır. Diğer öğrencilerle yapılacak çalışmalar rehberlik çalışmalarının içinde planlanır. İhtiyacı olan öğrenciler bir üst sağlık kuruluşuna yönlendirilir.

11. Okul Psikososyal Önleme, Koruma ve Krize Müdahale Ekibinin intiharda bulunan bireyin ailesine başsağlığı ziyareti yapılabilir. Ziyaret 3-4 kişi ile yapılmalı ve kısa olmalıdır. Bu ekibin psikolojik destek için okulda çalışmalar yürüten bir ekip olduğu özellikle vurgulanır.

12. Olay Rehberlik öğretmeni tarafından e-rehberlik modülüne işlenir.

İNTİHAR OLAYI SONRASI MÜDAHALE

- Gerçekleşen bir intihar sonrası yapılacaklar okul idaresinden başlamaktadır. Okul idaresi aileyi telefonla aramalı ve başsağlığı mesajlarını iletmelidir.
- Aile ölüm nedeninin gizli kalmasını isteyebilir, böyle bir durumda öğrencilere yönelik yapılacak açıklamada şunlar söylenebilir:

"Vefat eden bu öğrencimizin ailesi, ölüm nedeni ile bilgilerin paylaşılmamasını istememektedir. Herkes bu ölümün intihar olup olmadığına dair konuşmak istiyor. İntihar konusu bu kadar gündeme gelmişken, sizlerle intihar hakkındaki bilimsel bilgileri, nasıl önlenebileceğini ve intihar düşüncesi olan kişinin kendisini çok üzgün, umutsuz ve yalnız hissettiği zamanlarda neler yapabileceğini konuşalım."

- Okul krize müdahale ekibi tanıtılmalı ve okulda bir kriz odası oluşturulmalıdır.

İNTİHAR OLAYI SONRASI MÜDAHALE

- Öğretmenlere günün planı ile ilgili bilgi verildikten sonra öğrencilerle neler konuşulacağı bilgisi verilmelidir. Öğretmenler için hazırlanmış örnek form kullanılabilir (Form 3).
- Öğretmenlere, öğrencilere ihtiyaçlarından fazla bilgi vermemeleri ya da bilgi almak için öğrencilerle görüşmemeleri gerektiği, öğrencilerle duygularını ifade edebilecekleri türden konuşmalar yapmalarını gerektiği hatırlatılmalıdır.
- Anma töreni, anı defteri vs. olmamalıdır. Öğrencilerin yoğun talebi olursa, sadece intihar eden öğrencinin sınıfında bir günlüğüne öğrencinin sırası boşaltılarak çiçek konulmasına, anı defteri oluşturulmasına izin verilebilir. Anma amaçlı yapılan bu faaliyetlerin sınıf dışına yayılması engellenmelidir. İntihar veya ölüm olgusunu özendirecek tutum ve davranışlardan kaçınılır.

- Okul üç gün içinde normale dönmelidir. Dersler normal olarak devam etmelidir.
- Cenazeye toplu katılım vs. olmamalıdır. Katılmak isteyen öğrenciler ailelerinden izin alınarak katılmaları gerekmektedir.
- Öğrencilerin arkadaşlarının aileleriyle konuşulmalıdır.
- Gerekğinde küçük grup etkinlikleri düzenlenebilir.
- İlk günün sonunda öğretmenlerle tekrar toplantı yapılması uygundur.
- Psikolojik yardım almak isteyen öğrenci ve öğretmenler için rehberlik ve psikolojik danışma servisinin kullanılacağı belirtilmelidir.
- İl ya da ilçe Psiko-Sosyal Ekibinden yardım alınmalıdır.

- Resmi kurumlara bilgilendirme okul idaresi tarafından yapılmalıdır.
- Okula medya mensupları kabul edilmemelidir.
- Konu ile ilgili özellikle sosyal medyada neler paylaşıldığının bilinmesi uygun olabilir. Okul kendi web sayfası ya da diğer sosyal ağ üzerinden psikolojik yardım almak isteyenler için nasıl yardım alabilecekleri konusunda bilgilendirme sunulabilir. Ayrıca, öğrencilere yönelik bilgi broşürleri paylaşılabilir.
- Son olarak okulda yapılan tüm çalışmaların kayıt altına alınması ve ilgili birimlerce imzalanması gerekmektedir (Tunç-Aksan, 2018).

ACİL YARDIM HATTI

İntihar düşünceleriyle başa çıkamıyorsanız öncelikli olarak 112 ACİL ÇAĞRI merkezini aramalı veya bir sağlık kuruluşuna ulaşmalısınız.

FORM-3 ÖĞRETMENLER İÇİN BİLGİLENDİRME FORMU

Öğrencimiz'nın vefatını bildirmekten dolayı çok üzgünüz. Burada elimizden geldiğince yanınızda olduğumuzu bilmenizi istiyoruz.

İntihar sonucunda ölümle ilgili hepimizde soru işaretleri mevcut ama şu anda onları hemen cevaplandırabilecek durumda değiliz. Söylentiler etrafta dolaşmaya başlayabilir ve lütfen duyduğunuz söylentileri etrafa yaymayın. Biz de bilgi sahibi oldukça sizlere doğru bilgiyi vermeye çalışacağız.

İntihar çok karmaşık bir eylemdir. Genellikle depresyon gibi bir ruhsal rahatsızlık sonucunda meydana gelmektedir. Bazen bu rahatsızlıklar fark edilemeyebilir, bazen de çok belirgin olabilir. Şu şey kesindir: Bu tür rahatsızlıklarda tedaviler yardımcı olmaktadır. İntihar asla ve asla bir seçenek değildir.

Hepimiz'nın vefatına farklı şekilde tepki vermekteyiz ve birbirimize saygı duymalıyız. Her kayıpta üzgün hissetmek normaldir. Belki bazılarınız kendisini tanımıyor olabilir ya da yakın olmayabilir, çok etkilenmeyebilir. Bazılarınız ise çok üzgün hissedebilir. Bazılarınız okula ya da günlük yaşantısına odaklanabilir.

Okulumuzda sizinle ilgilenecek psikolojik danışmanlarımız hazır bulunmaktadır. Yardım almak istediğinizi bildirmeniz yeterlidir.

Lütfen hepimizin sizin için burada olduğumuzu unutmayın!

İNTİHARA YÖNLENDİRME SUÇU

İntihara yönlendirme suçu, 5237 sayılı TCK'nın "Hayata Karşı Suçlar" bölümünde düzenlenmiştir. İntihara yönlendirme suçu, seçimlik hareketli bir suç olduğundan aşağıdaki herhangi bir hareketin yapılmasıyla suçun unsurları meydana gelir (TCK m.84):

- İntihara azmettirme,
- İntihara teşvik etme,
- Başkasının intihar kararını kuvvetlendirme,
- Başkasının intiharına yardım etme.

Suçun temel şeklinin seçimlik hareketlerinden de anlaşılacağı üzere, intihar etmek suç olarak tanımlanmamıştır. 5237 sayılı TCK, ceza hukukunda suça iştirak hükümleri sistematığını esas alarak intihar edeni değil, sadece intihara yönlendireni cezalandırmayı kabul etmiştir.

İNTİHARA YÖNLENDİRME SUÇUNUN CEZASI (TCK M.84)

Başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK m.84/1).

İntiharın gerçekleşmesi durumunda, kişi dört yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK m.84/2). Başkalarını intihara alenen teşvik eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK m.84/3).

İşlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan veya ortadan kaldırılan kişileri intihara sevk edenlerle cebir veya tehdit kullanmak suretiyle kişileri intihara mecbur edenler, kasten öldürme suçundan sorumlu tutulurlar (TCK m.84/4).

CİNSEL İSTİSMAR

Cinsel istismar; psikososyal gelişimini tamamlamamış bir çocuğun, bir yetişkin tarafından zorlanarak, mecbur bırakılarak, ikna edilerek ya da kandırılarak cinsel uyarılma amacıyla kullanılması şeklinde tanımlanmıştır.

Cinsel istismar sık rastlanan, uzun süre devam edebilen bir sorun olsa da çoğunlukla gizli kalmaktadır. Bu nedenle, cinsel istismar olgularının sıklığının tam olarak belirlenmesi ve hakkında kesin epidemiyolojik verilere ulaşmak oldukça zordur. Vakaların sadece %15'inin adli makamlara bildirilmektedir. Çocuk cinsel istismarının yaygınlığı, çeşitli çalışmalarda %10-40 arasında bildirilmektedir. Cinsel istismar kız çocuklarında erkek çocuklara oranla 2-5 kat fazla bildirilmekte birlikte, ülkemiz ölçeğinde bu oran yaklaşık olarak 4'dür.

CİNSEL İSTİSMARA UĞRAYAN ÇOCUKLARIN YAŞA GÖRE GÖSTERDİĞİ TEPKİLER

KÜÇÜK YAŞ GRUBUNUN (10 YAŞ ALTI) VERDİĞİ TEPKİLER;

- Kendi yaş ve gelişim düzeyine uygun olmayan cinsel bilgiye sahip olması
- Resimlerinde, oyunlarında ve davranışlarında cinsel içerikli temaların olması
- Sık ve ortalık yerde yapılan aşırı mastürbasyon
- Kendini yaralayıcı ya da risk alıcı davranışlar, dürtüsellik, dikkat dağınıklığı, konsantrasyon güçlüğü
- Fobik kaçınmalar (örn. İstismarcı ile aynı cinsiyetteki tanıdıklarından korku)

KÜÇÜK YAŞ GRUBUNUN (10 YAŞ ALTI) VERDİĞİ TEPKİLER;

- Özellikle erkek çocuklarda daha sık olarak ateş çıkarma davranışı
- Konuşmasında cinsel içerikli sözcüklerin sık kullanılması
- Yalnız kalmak istememe, uyku sorunları, enürezis, enkoprezis ve diğer regresif belirtiler
- Ailede rol değişimi, erken olgunlaşma
- Okul ve arkadaş ilişkilerinde sorunlar
- Ani davranış değişiklikleri

DAHA BÜYÜK YAŞ GRUBUNUN (10 YAŞ ÜSTÜ) TEPKİLERİ;

- Büyük çocuklarda sosyal gelişim nedeniyle açık cinsel uğraşlar azdır. Cinsel istismara uğramış ergenlerde rastgele cinsel ilişkiye girme davranışı ve tekrarlayan istismarlara maruz kalma riski vardır.
- Yeme bozuklukları
- Depresyon, sosyal geri çekilme
- Suça yönelme
- Kendini yaralayıcı davranışlar, intihar
- Ailede rol değişimi, erken olgunlaşma
- Okul ve arkadaş ilişkisinde sorunlar
- Ani davranış değişiklikleri (Aktepe, 2009).

ÇOCUKLA GERÇEKLEŞTİRİLECEK GÖRÜŞMEDE DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR

Temel bilgilerin ışığında çocuklarla mülakatın iki hedefi vardır:

1-Olası istismara dair en güvenilir ifadeye ulaşmak,

2-Çocuğun nitelikleri, bulunduğu gelişim dönemi özellikleri ve sosyoekonomik düzeyi göz önünde bulundurulduğunda en detaylı ve derinlemesine bilgiyi edinebilmek.

- Görüşmeyi gerçekleştirecek kişinin çocuğun gelişim basamaklarını çok iyi tanması ve istismar konusundaki bilimsel literatürü çok iyi bilmesi gerekmektedir.
- Görüşmeyi gerçekleştiren kişi, başlangıç ve güven oluşturma aşamasında sıcak ve yakın, istismara ilişkin bilgiyi alırken daha nötr ve mesafeli bir duruş sergileyerek denge oluşturabilir.

- Doğallık ve sahicilik çocuğun güveninin kazanmak için önemlidir.
- Görüşmeden edinilecek bilgilerin gizli kalacağı sözü asla verilmemelidir.
- Çocuğu giysilerini çıkarmaya zorlamayın.
- Çocuğun tarzına uyumlu bir yaklaşım benimsemek yerinde olacaktır; hareketli çocuklarla daha canlı, sessiz çocuklarla daha yavaş ve dingin bir yaklaşımı benimsemek çocukla ilişki kurmayı kolaylaştırabilir.
- Birçok insan dinleme konumunda birtakım onay ifadeleri, nidalar ya da mimikler kullanır. Bunların farkında olarak, mümkün olduğu kadar çocuğu yanlış yönlendirebilecek sesli-sessiz mesajlardan kaçınmak gerekir.

- Çocukla görüşürken hoşnutluk, öfke gibi duyguları göstermek yerine çocuğun cümlesini soru haline getirerek yansıtmak gerekir.
- Çocukla otorite figürü olmadan ilişki kurmak gerekir. Çünkü çocuklar yetiştirilirken otoriteye itaat doğrultusunda yetiştirilmiş olabilirler. Bu durum çocuğun yanıltıcı ifade vermesine yol açabilir.
- Çocuk istismar eden kişi tarafından korkutulmuş ya da tehdit edilmiş olabilir. Bu noktada “Bana anlatmadığın şeyleri anlatırsan ne olurdu?” gibi sorularla çocuğu konuşmaya teşvik etmek gerekebilir.
- Çocuk verilen bilgileri yalanlama eğilimindeyse bunun nedenleri ve doğruluğu hakkında yeni bir değerlendirme yapmak gerekebilir.
- Genelden özele sorular sorulmalıdır. Yönlendirici sorular özele doğru yaklaşıldıkça problem odaklı olarak kullanılmalı, yedi yaş altı çocuklarda ise kullanılmamalıdır.
- Çocuğun verdiği bilgiler birbiriyle çelişebilir. Genellikle çocuk en kötü olarak adlandırdığı bilgiyi en son verebilir.

- Açık uçlu sorular kapalı uçlu sorularla desteklenmelidir. Örneğin, “Başka ne hatırlıyorsun?”, “Vücudunun neresine dokundu, ne dedi,...” “Sence buraya gelme sebebin nedir?”, “Canını sıkan bir şeyler var mı?”, “Hayatında değişse dediğin, olmasını istemediğin bir şey var mı?” gibi.
- Okul öncesi çocuklar özellikle zaman ve tekrarlayan eylemlerin sayısı konusunda doğru bilgi veremeyebilirler. Cevabı “Evet” ya da “Hayır” olacak sorular kullanılmamalıdır. Evet-Hayır sorusu birden fazla sorulursa, çocuklar ilk cevapları yanlış olduğu için sorulduğunu sanarak farklı bir yanıt verebilirler.

UYARI!

Özellikle ilk 72 saat cinsel istismara ilişkin delillerin elde edilmesi için önemli bir süreç olup delillerin yok olmaması için çocuğun kişisel temizlik ve vücut temizliği yapmaması konusunda bilgilendirme yapılması önemlidir. Mağdura ait her türlü özel giysi, eşya, çamaşır ve benzeri unsur kayıt ve koruma altına alınarak suç duyurusu ile birlikte Cumhuriyet Başsavcılığına teslim edilecektir.

CİNSEL İSTİSMAR PROTOKOLÜ

- Cinsel istismar durumlarında çocuğun beyanının doğruluğu sorgulanmadan, beyanı esas kabul edilerek süreç yürütülür.
- Görüşme yapan kişi çocuğun anlatımı sırasında olaya ilişkin meraklı bir tutum içinde detayları öğrenmeye çalışmaz, hayret, üzüntü, öfke gibi duygusal tepkiler göstermez.
- Çocuğun beyanını tutanak altına alır. Okul idaresi durum hakkında bilgilendirilir.
- İstismar çocuklar arasında yaşandıysa bunun cinsel oyun mu yoksa istismar mı olduğuna doğru bir şekilde karar vermek gerekir.
- İstismar eden bir yetişkinse adli süreç mutlaka başlatılmalıdır.
- Mağdur birden fazlaysa onlarla aynı anda farklı kişiler görüşmeli ve görüşme ayrıntılı şekilde not alınmalıdır.
- Olayın okulda, dışarıda, basında duyulmasının çocuk üzerindeki olumsuz etkileri anlatılarak suskun kalınması gerektiği özellikle vurgulanmalıdır.

- Türk Ceza Kanununun 279. maddesi gereğince bildirimler adli ve kolluk birimlerine ivedi bir şekilde yüz yüze ya da telefon yoluyla yapılır.
- Bildirim sürecinde ailenin onayı aranmaz.
- Aile konuyla ilgili mutlaka bilgilendirilmeli ve yasal süreç hakkında aydınlatılmalıdır. Ayrıca aileye çocuğun gelişim dönemleri, istismardan dolayı yaşayacağı duygular ve travma sonrası stres tepkileri hakkında da ayrıntılı bilgi verilmeli, ailenin çocuğa sağlıklı bir tutumla yaklaşması sağlanmalıdır.
- Bildirim sonrası süreçler hakkında çocuk bilgilendirilir.
- Tutanak, bildirim yapılan kuruma elden ulaştırılır.
- Çocuğun ve haberdar olan diğer kişilerin başkalarına anlatımı engellenerek konunun gizliliğine özen gösterilir.
- Okul yönetimi tarafından il/ilçe MEM'lere "GİZLİDİR" ibaresi kullanılarak bilgi yazısı elden ulaştırılır.

TUTANAKLAR İÇİN EK BİLGİLER

- İstismar ile ilgili öğrenci görüşmelerinde; öğrenciye, durumu yazarak anlatabileceğine dair bilgi verilebilir. Böylelikle öğrencinin kendi yazısının bulunduğu tutanak dosyaya alınmış olur (zorunlu değildir fakat, rehber öğretmenin lehine bir durumdur).
- Yazılı tutanaklar dosyaya alınırken 2 tane çıkarılmalıdır ve ıslak imzalı olarak saklanması gereklidir.
- Tutanaklar tutulduktan sonra okul müdürüne bilgi verildiğine dair de tutanak tutulmalı ve imzalatılmalıdır.
- Okul müdürünün bilgi veren tutanağı imzalamak istememesi halinde TCK 207. Madde hatırlatılmalıdır.
- Okul müdürü imzalamamakta ısrarlı ise imzalamadığına dair ayrı bir tutanak daha tutulup dosyaya eklenmeli ve istismara dair gerekli kuruluşlara bildirimler yapılmalıdır.

NOT:

Cinsel istismar şüphesinin aileye anlatılmasında emniyet güçlerinin yardımını almak daha sağlıklıdır. Bazı istismar vakalarında aile olayın duyulmasını istememe, gizleme, ya da aile içi ensest ilişki gibi nedenlerden dolayı okul personeline ve sürece direnç gösterebilir. İlgili ekip bu konuda gerekli önlemleri alacaktır. Bu konuda emniyet güçlerinin yardımını almak gizliliğin sağlanması, öğrencinin teşhir edilmemesi ve okul ortamında gerçekleşecek kontrol dışı olayların önüne geçilmesini sağlayacaktır.

CİNSEL İÇERİKLİ BİLİŞİM SUÇLARI

Genellikle okuldaki iki öğrenci arasında geçen cinsel içerikli eylemlerin öğrencilerden birisi tarafından kamerayla kayıt altına alınarak tehdit unsuru olarak kullanılması, diğer öğrencilere yayılması ve internetteki sitelerden birinde yayınlanması şeklinde olabilir.

MÜDAHALE EDERKEN DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR

- Rehber öğretmen ve cinsel içerikli eylemi gerçekleştiren öğrenci ya da öğrencilerden ayrıntılı bilgi alınır.
- Aileden güvenilir, iletişimi iyi ve çocuğu koruyabileceğine inanılan bir kişiyle temas kurulup olay savcılığa bildirilmelidir.
- Görüntü internetteki herhangi bir sitede yayınlandıysa görüntüyü çok acil olarak o siteden kaldırmak gerekmektedir. Görüntüyü, en hızlı, internette yayınlayan kişinin çekebileceği bilinmeli ve tahmin edilen kişilere bu olayın savcılığa gittiği ya da gideceği duyurulmalıdır.
- Mağdur, görüntüyü çeken ya da yayan kişiyle karşı karşıya getirilmemelidir.
- Aile ile görüşmeden önce çocuğun güvenliğini mutlaka sağlamak gerekir. Güvenilir ve çocuğu koruyabileceğine inanılan bir akraba varsa ona teslim edilebilir.
- Cinsel içerikli eylemi gerçekleştiren ve yayan öğrencilerin okul hatta ilçe ya da il değiştirmesi gerekebilir.
- Basının karıştırılmaması ve olayın dillendirilmemesi sağlanmalıdır.
- Eylemin boyutu ne olursa olsun çocuk suçlanmamalı, eleştirilmemeli, cezalandırılmamalıdır.
- Aileyle yüzleşme mağdurun hazır oluşuna kadar ertelenmelidir.
- Klinik destek alması muhakkak sağlanmalıdır.

ÇOCUKLARIN CİNSEL İSTİSMARI SUÇU NEDİR? (TCK 103)

Çocuğun cinsel istismarı suçu, kanunda belirlenen belli yaştaki çocuğun bedenine fiziksel temasta bulunma şeklinde cinsel davranışlar sergilenmesi ile oluşur (TCK 103/1).

Cinsel istismar suçunda mağdur çocuk olup suçun en önemli unsurudur. Çocuk, TCK'nın 6/1-a maddesinde, "henüz 18 yaşını doldurmamış kişi" olarak tanımlanmaktadır. Cinsel istismar suçları açısından çocuk kavramı üç ayrı kategoride ele alınmaktadır:

- 15 yaşını tamamlamamış çocukların cinsel istismarı,
- 15 yaşını tamamlamış olmakla birlikte kendisine yönelen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş çocukların cinsel istismarı,
- 15-18 yaş grubunda olan çocukların, sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak cinsel istismarı.

CİNSEL SUÇLAR:

Cinsel İstismar Suçu: 15 yaşını tamamlamamış çocuklara karşı bedensel temasta bulunmak suretiyle cinsel amaçla işlenen fiilleri cezalandırmaktadır (TCK md.103). 15-18 yaş grubunda olan çocuklara karşı hile, cebir, tehdit veya iradeyi etkileyen bir nedenle çocuğun bedeni üzerinde icra edilen fiiller de cinsel istismar suçu olarak nitelenir.

Cinsel Saldırı Suçu: Yaşı büyük kimselere veya 15-18 yaş grubu mağdurlara yönelik (hile, cebir, tehdit veya iradeyi etkileyen başkaca bir neden olmaksızın) bedensel temasta bulunmak suretiyle cinsel amaçla işlenen fiilleri cezalandırmaktadır (TCK 102).

Cinsel Taciz Suçu: Mağdurun yaşına bakılmaksızın, fail ile mağdur arasında bedensel temas olmadan, halk arasında laf atma, sözlü taciz vb. gibi ifade edilen cinsel davranışlarla işlenen fiilleri cezalandırmaktadır (TCK 105)

Reşit Olmayanla Cinsel İlişki Suçu: 15-18 yaş grubunda yer alan çocuklarla, çocuğun kendi rızasıyla cinsel ilişkiye girilmesi halinde reşit olmayanla cinsel ilişki suçu oluşur (TCK 104).

ÇOCUKLARIN BASİT CİNSEL İSTİSMARI SUÇUNUN UNSURLARI

1. Çocuğun Basit Cinsel İstismarı

Suçunun Temel Şekli: Basit cinsel istismar suçu, çocuğun cinsel istismarı suçunun temel şekli olup çocuğun vücudu üzerinde gerçekleştirilen, cinsel arzuları tatmin amacına yönelik ve fakat cinsel ilişki düzeyine varmayan cinsel davranışlar sergilenmesi ile oluşur. Basit cinsel istismar suçunun oluşması için, gerçekleştirilen hareketlerin objektif olarak şehvi nitelikte bulunmaları yeterlidir; failin şehvi arzularının fiilen tatmin edilmiş olması şart değildir.

2. Sarkıntılık Suretiyle Çocuğun Basit Cinsel İstismarı Suçu:

Sarkıntılık, çocuğun basit cinsel istismarı suçunun daha az ceza gerektiren en hafif şekli olarak kabul edilmektedir. Sarkıntılık suretiyle çocuğun cinsel istismarı suçunda da diğer tüm cinsel istismar suçlarında olduğu gibi mağdur çocuğun bedenine fiziksel bir temasta bulunulması şarttır. Bedensel temas olmadan cinsel amaçla işlenen diğer fiiller çocuğun cinsel tacizi suçu olarak nitelenir. Örneğin, mağdur çocuğa cinsel amaçla “bacaklarına dokunayım mı” demek cinsel taciz, herhangi bir şekilde dokunmak ise sarkıntılık suretiyle cinsel istismar olarak kabul edilir.

Basit cinsel istismar suçunun temel şekli ile daha az cezayı gerektiren sarkıntılık suretiyle cinsel istismar suçu arasındaki temel fark; sarkıntılık fiilinin kesik ve ani bir eylemle mağdur çocuğun bedenine temas edilmesiyle, çocuğun basit cinsel istismarı suçunun temel şeklinin ise çocuğa karşı cinsel sömürü düzeyine varacak şekilde birbirini takip eden birden fazla davranış icra edilmesiyle oluşmasıdır.

Özellikle belirtmek gerekir ki; 15 yaşını tamamlamamış çocuklar açısından mağdurun fiile rıza göstermesinin hiçbir önemi yoktur. Çünkü, TCK md.103 “15 yaşını bitirmiş olup da 18 yaşını tamamlamamış” olan çocuklara karşı rızalarıyla işlenen cinsel davranışları cinsel istismar suçu kapsamına almamış ve bu kategorideki çocukların rızalarına önem vermişken, “15 yaşını tamamlamamış” çocuklara karşı yapılan her türlü cinsel davranış rızaları olsa bile çocukların cinsel istismarı suçu kapsamına almıştır.

15 yaşını tamamlamamış çocukların cinsel istismara rıza göstermesi, yani fiili kendi isteğiyle yaptığını kabul etmesi failin cezalandırılmasını engellemez.

TCK 103

- Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, 8 yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK md.103/1-birinci cümle).
- Sarkıntılık suretiyle, yani cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması halinde 3 yıldan 8 yıla kadar hapis cezasına hükmolunur (TCK md.103/1-ikinci cümle).
- Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması halinde verilecek ceza, basit cinsel istismar durumunda 10 yıldan, sarkıntılık durumunda 5 yıldan az olamaz (TCK md.103/1-üçüncü cümle).
- Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması hâlinde soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun, velisinin veya vasisinin şikâyetine bağlıdır (TCK md.103/1-ikinci cümle). Yani, çocuğun çocuğa karşı sarkıntılık düzeyinde kalmış cinsel istismarı şikayete tabidir.

BASİT CİNSEL İSTİSMAR SUÇUNUN DAHA FAZLA CEZA GEREKTİREN NİTELİKLİ HALLERİ (TCK MD.103/3):

- Birden fazla kişi tarafından birlikte (TCK md.103/3-a),
- İnsanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle (TCK md.103/3-b),
- Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından (TCK md.103/3-c),
- Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından (TCK md.103/3-d),
- Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle (TCK md.103/3-e), suçun işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

BASİT CİNSEL İSTİSMAR SUÇUNUN CEBİR, TEHDİT VEYA SİLAH KULLANILARAK İŞLENMESİ HALİNDE CEZASI ŞU ŞEKİLDEDİR (TCK MD.103/4-5-6):

- Cinsel istismarın, 15 yaşını tamamlamamış çocuklara karşı cebir veya tehditle ya da 15 yaşını tamamlamış olmakla birlikte kendisine yönelen fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş çocuklara karşı silah, bıçak, sopa vb. gibi aletler kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır (TCK md.103/4).

Örneğin, bir kamu görevlisi tarafından ve silahla basit cinsel istismar suçu işlendiğinde, cezayı ayrı ayrı arttıran iki nitelikli hal meydana geldiğinden suçun cezası

önce TCK md.103/3-e gereği yarı oranında arttırılacak, artırım sonucu ortaya çıkan ceza miktarı TCK md.103/4 gereği yeniden yarı oranında arttırılarak failin mahkum olacağı sonuç ceza bulunacaktır.

ÇOCUKLARIN CİNSEL İSTİSMARI SUÇUNDA KASTEN YARALAMANIN AĞIR HALLERİ, MAĞDURUN BİTKİSEL HAYATA GİRMESİ VEYA ÖLÜM HALİNDE SUÇUN CEZASI:

- Cinsel istismar için başvuru alan cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır (TCK md.103/5).
- Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur (TCK md.103/6).

ŞİDDET

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından, “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu olarak tanımlanmaktadır.

Fiziksel şiddet tanımı, istismar mağdurunun sağlığını olumsuz etkileyen ve vücutta iz bırakan lezyonların ve yaralanmaların bulunması şeklinde yapılabilir. Hukukçular şiddet eylemleri için “İnsanın, benzerlerine karşı giriştiği, onlarda önemli ya da önemsiz hasarlar veya yaralar oluşturan, saldırganlık ve hoyratlık ifade eden hareketlerdir” açıklamasında bulunmaktadır.

Bu tanım; şiddet ile kalıcı bedensel hasar yaratan güç kullanımı arasındaki bağı vurgulamaktadır. Şiddeti en çok yaşayan gruplar: çocuklar, kadınlar ve yaşlılardır. Fiziksel şiddet en çok saptanan ve gözlenen şiddettir. Fiziksel güç kullanarak karşısındakini hırpalamak, dövme eylemleriyle başlayan fiziksel şiddet ölümle sonuçlanan olaylara da neden olabilir. Fiziksel şiddet dayaktan çok daha fazlasını içeren bir davranıştır ve çok daha dramatik sonuçlara yol açabilir. Bir tokatla başlar ve çeşitli aletlerin kullanıldığı olaylara kadar uzanır.

Ateşli silah şiddet olgularının sonucunu ağırlaştıran bir unsur olmanın yanı sıra şiddete yönelten de bir etkidir. Bireysel silahlanmanın artışı ile birlikte hem şiddet olaylarında hem de ölümle biten olaylarda ülkemiz dahil her yerde büyük artış görülmektedir. Ateşli silah kullanılarak işlenen cinayetler büyük bir yüzdeyi oluşturmaktadır. Şiddet içeren ölümlerin % 60'ında ateşli silah kullanılmaktadır.

Yapılan araştırmalara göre, evde silah bulundurma intihar riskini beş kat arttırmakta, cinayet riskini 3 kat arttırmaktadır.

şiddeti değerlendirirken şiddete maruz kalan, şiddeti yaşayan gruplara göre bir sınıflama yapıldığında temel olarak şu alt başlıklar karşımıza çıkmaktadır (Polat,2016).

1. Kadına yönelik şiddet
2. Çocuğa yönelik şiddet
3. Yaşlıya yönelik şiddet
4. Akranlar arası şiddet
5. Kardeşler arası şiddet
6. Flört şiddeti
7. Engelliye yönelik şiddet
8. LGBT şiddeti
9. Mülteci şiddeti
10. Kişinin kendine yönelik şiddeti

FİZİKSEL şİDDET ÖRNEKLERİ

- Tokat atmak, tekmelemek, dövmek
- Kol kıvırmak, bıçaklamak
- Yakmak, kesmek
- Boğmak
- Bir silahla veya bir nesneyle korkutmak
- ldrmek
- Namus cinayeti
- Koca ölünce kadını kocanın kardeşiyle evlendirmek, veya kocayla birlikte yakmak
- Erken evlilik, zorla evlendirme

Fiziksel şiddetin vücut üzerindeki temel bulguları sıyrıklar, ekimozlar, yanıklar ve kırıklardır. Buna bağlı yaralanmalar en fazla yüzde, kollarda, göğüste, sırtta, baldırlarda, genital bölgelerde görülmektedir. Kazaya bağlı yaralanmalar ile şiddete bağlı olan yaralanmaları aile içi şiddet olgularında ayırmak önemlidir.

FİZİKSEL ŞİDDET UYGULAMA ŞEKLİNE GÖRE İSE İKİ BAŞLIK ALTINDA İNCELENMEKTEDİR:

1.Aletsiz Saldırıları

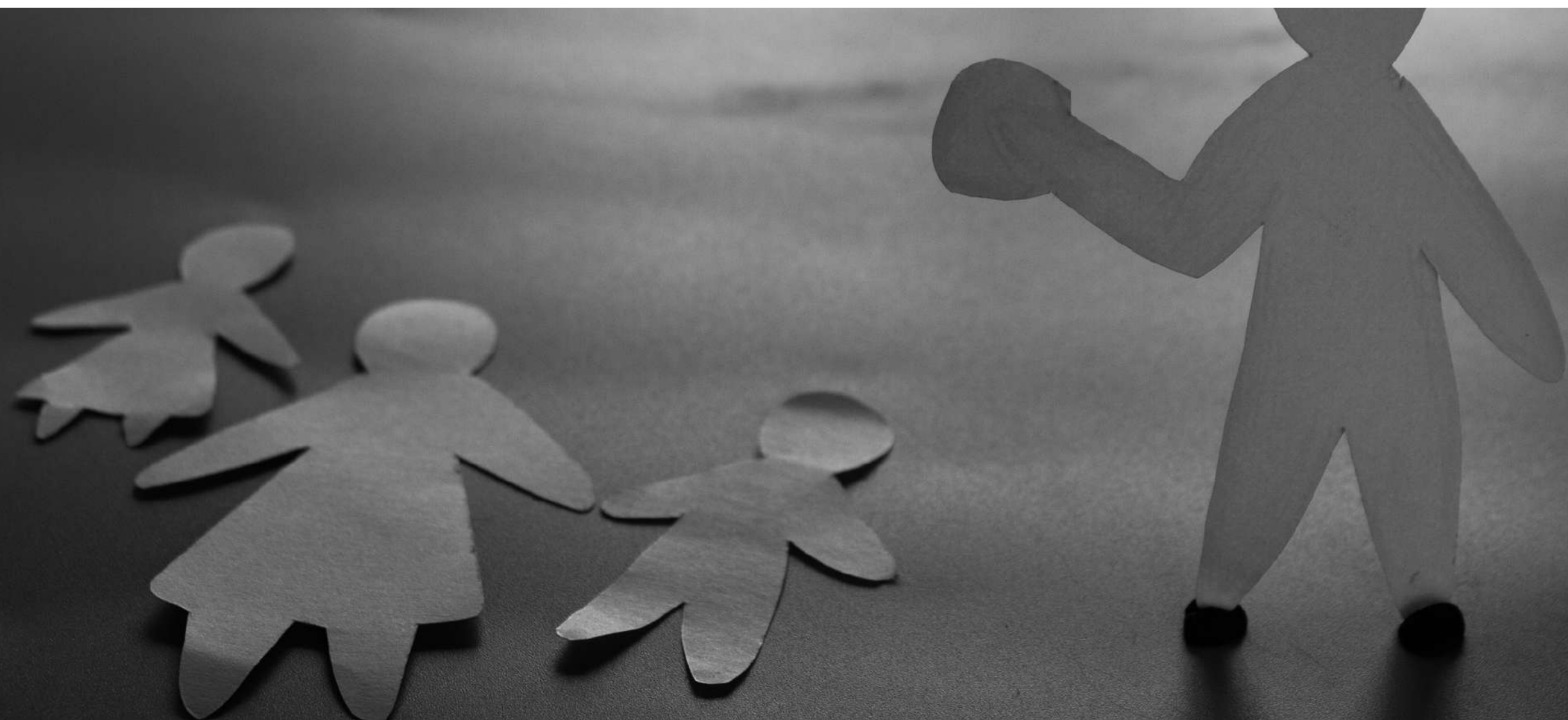
Bunlar şiddetin bir alet kullanılmaksızın uygulandığı durumlardır. Tokat, yumruk, itip-kakma, tekme, sarsma ve çimdikleme gibi olaylar bu kapsamdadır.

2.Aletli Saldırıları

Bu tür saldırılar ise şiddetin bir alet kullanılarak uygulandığı ve vücutta çeşitli lezyonların oluşturulduğu durumlardır. Kullanılan araçlar genellikle kemer, kayış, herhangi bir ev eşyası (telefon, tava, vb.), hortum, sigara, ütü, sıcak su ve sıcak yiyeceklerdir.

Burada en büyük problemlerden birisini şiddeti yaşayan kişinin bunu saklamasıdır. Kadınlar kapı, pencere çarptı, çocuklar sedirden, merdivenden düştü nedenlerinin arkasına saklanmaya çalışırlar ya da buna zorlanırlar. Yaşlılarda utanç ya da çocuklarının düzeni bozulması korkusuna bağlı olarak yaşadıklarını saklamaya çalışırlar.

Klinikte fiziksel şiddet olguları en sık olarak deri, iskelet ve merkezi sinir sistemi bulguları ile ortaya çıkmaktadır. Genellikle gözlenen travma şekli mekaniktir. En sık görülen iki lezyon ekimoz ve sıyrıklardır. Ekimozlar kişiye uygulanan travmayı en iyi gösteren bulgu olması ve yeri, şekli ve rengi ile olay hakkında bilgi edinebilmemizi sağlaması açısından çok önemlidir. Ekimozun şekline bakılarak kullanılan aletin cinsi söylenebilir (Polat,2016)

ŞİDDET OLAYLARI PROTOKOLÜ

Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Müdahale Ekibi'nce "Kriz Müdahale Yol Haritası" dikkate alınarak çalışmalar planlanmalıdır.

- Gerekli hallerde İlçe/İl Psikososyal Koruma, Önleme ve Müdahale Ekibi ile iletişim sağlanır.
- Olay anı ve sonrasında öğrenci, öğretmen ve diğer personelin güvenliğini sağlayıcı tedbirlerin alınmasında yardımcı olunur.
- Gerektiğinde acil müdahale için ilgili kişi ve kurumlarla (AFAD, polis, itfaiye, ambulans, hastane, veli vb.) bağlantı kurulması ve işbirliği yapılmasında etkili olunur.
- Bilgi kirliliğini önlemek için "ortak dil" kullanımını konusunda öğretmenlere yönelik bilgilendirme yapılmalıdır.
- Okulda şiddet uygulayan, şiddete maruz kalan, riskli görülen kişilerle (öğrenci, öğretmen, idare, aile) bireysel ve grup çalışmaları yapılmalıdır.

ŞİDDETE MARUZ KALAN ÖĞRENCİLER İLE YAPILMASI GEREKENLER

- Bilgi almak amacıyla sınıf/şube öğretmenleri ve okul yönetimi ile işbirliğine gidilir.
- Şiddete maruz kalan öğrenci ile görüşme yapılır. Görüşme tutanak altına alınır.
- Şiddete maruz kalan öğrencinin kim/kimler tarafından şiddete maruz bırakıldığı tespit edilir.
- Çocuğa yönelik şiddetin veli tarafından uygulanması halinde adli ve kolluk birimlerine (il, ilçe müdürlükleri, ALO 183 telefon hattı vb.) okul yönetimi ile birlikte bildirimde bulunulur.
- Şiddete maruz kalan öğrencilerin velilerinden bilgi alınır ve veliye bilgilendirme yapılır.
- Danışmanlık süreci hakkında aile, öğretmen ve okul yönetimine gerekli bilgilendirme yapılır ve gerekli desteğin sağlanması için işbirliğine gidilir.
- Okul dışında yaşanan şiddet olayları için öğrenci ile yapılan görüşme sonrasında tutanak tutulur ve kolluk kuvvetlerine bildirimde bulunulur.

ŞİDDET UYGULAYAN ÖĞRENCİLER İLE YAPILMASI GEREKENLER

- Şiddet uygulayan öğrenci ile görüşme yapılır.
- Şiddet uygulayan öğrenci hakkında ayrıntılı bilgi ve destek almak amacıyla sınıf/şube rehber öğretmenleri ve okul yönetimi ile iş birliğine gidilir.
- Şiddet uygulayan öğrencinin ailesinin sürece aktif olarak katılması sağlanır.
- Danışmanlık süreci planlanarak uygulanır.
- Şiddet uygulayan öğrencinin danışmanlık sürecinde akran desteği alınır.
- Okul içinde şiddeti ve zorbalığı önleyici rehberlik hizmetleri planlanarak uygulanır.
- Gerekli hallerde öğrenci, çocuk ve ergen ruh sağlığı merkezleri gibi sağlık kuruluşlarına yönlendirilir.

OKULDA YAPILABİLECEK ÇALIŞMALAR

- Öfke yönetimi, problem çözme becerileri, olumlu bakış açısı geliştirme çalışmaları ihtiyaca göre bireysel ve grup olarak uygulanmalıdır.
- Okul idaresi ve öğretmenlere yönelik; iletişim becerileri, çatışma çözme yöntemleri konusunda bilgilendirme yapılmalıdır. İhtiyaca göre öfke yönetimi çalışmaları yürütülmelidir.
- Öğretmenlere, öğrenci ve velilere yönelik olayın etkileri, görülebilecek tepkiler, başa çıkma yöntemleri gibi konularla ilgili yazılı bilgilendirme yapılır.
- Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Müdahale Ekibince olay sonrasında yapılabilecek çalışmalardan uygun olanların planlanır :
 1. Bireysel Görüşme,
 2. Psikolojik Bilgilendirme ve Anlamlandırma,
 3. Psikoeğitim,
 4. Sınıf Temelli Müdahale,
 5. Grupla Danışma,
 6. Sağlık Kişi/Kurumlarına Sevk, Grup/Sınıf Etkinlikleri,
 7. Ev/Hastane Ziyareti ve diğer).

ÇOCUĞA VE AİLE BİREYLERİNE KARŞI FİZİKSEL ŞİDDETİN HUKUKSAL BOYUTU

Biçim ve boyuta göre değişiklik gösteren bu suçun cezası; oluşturduğu suçun (basit yaralama vs.) cezasına göre belirlenir.

Mağdurun çocuk olması sebebiyle cezada artırım yapılır. Eğer mağdur aileden biriye, ya da şiddet cinsel istismar ve eziyet boyutundaysa bu durumda yine ceza da artış meydana gelir.

Aynı zamanda eğer şiddet aile içindeyse bu kez farklı bir kanun daha devreye girmekte olup kişi çok yönlü bir şekilde ceza alabilir. Konuyla ilgili tüm detaylar makalemizin devamında.

Şiddet yalnızca fiziki müdahale değil, aynı zamanda psikolojik müdahale sonucunda da oluşur. Bunun yanı sıra cinsel, ekonomik yönden kişiye zarar veren tüm tutum ve davranışlar da yine şiddet kapsamında yer almaktadır.

Çocuğa şiddet suçu genel olarak “kasten yaralama” suçu kapsamına alınır. Şiddetin detaylarına göre değerlendirilir. Eziyet, terk veya cinsel istismar suçları da “çocuğa şiddet suçundan doğabilir.

Çocuğa şiddet olayları genel olarak “kasten yaralama” suçuyla değerlendirilmektedir. Çocuğa karşı yapılmış eylem onun canını acıtan, sağlıksal olarak zarar görmesine sebebiyet veren, algılama yeteneğini bozan bir eylemse oluşan suç kasten yaralamadır.

Kasten yaralama suçu eğer basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek cinsteyse, suç şikâyete bağlı olmaktadır. Şikâyet süresi ise “6 ay” olarak belirlenmiştir.

Çocuğa karşı işlenen söz konusu şiddet suçunun nitelikli halleri çerçevesinde bulunup bulunmadığı ise, cezada artış gerektiren sebeplerin var olup olmadığı değerlendirme altına alınarak, verilecek cezanın ne olacağına karar verilir.

Örnekle açıklayacak olursak; söz konusu suç aile içinde meydana gelmişse, mağdur çocuk failin altsoyu veya kardeşiye cezada artış meydana gelir.

Çocuğa karşı şiddet eğer aile içindeyse bu durumda Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi’ ne yönelik Kanun’da devreye girecektir.

AİLE MAHKEMESİNE BAŞVURUNCA NE YAPILABİLİR?

Aile içi şiddete maruz kalanlar için en etkili çözüm Aile Mahkemesi ve Cumhuriyet Savcılığına yapılan başvurudur. Hâkim, uygulanan şiddet karşısında koruyucu ve önleyici tedbir kararları alabilir. Koruyucu tedbir kararlarının verilmesi için şiddet mağdurunun bununla ilgili delil veya belge sunma zorunluluğu yoktur.

Tedbir kararları ilk seferde en fazla 6 ay için verilebilir. Gerekli görülmesi halinde bu süre hâkim tarafından uzatılabilir. Evden uzaklaştırma, belli mesafeye kadar yaklaşmama bunların başında gelir. Şiddet uygulayan evin geçimini sağlıyorsa mağdur talep etmese de hâkim mağdura tedbir nafakası verilmesine karar verebilir. Şiddet uygulayan hâkim tarafından verilen kararlara aykırı davranırsa hâkim 3 günden 10 güne kadar zorlama hapsinde tutulmasına karar verir.

Kişi tedbir kararına aykırı davranmaya devam ederse toplamda 6 ayı geçmemek üzere her defasında 15 günden 30 güne kadar zorlama hapsine karar verilir. Sonuçlarının suç teşkil etmesi sebebiyle aile içi şiddet ceza hukukunu da ilgilendirmektedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun özel hükümleri düzenleyen kısmında "Aile Düzenine Karşı İşlenen Suçlar" başlıklı bölümde yer almaktadır. Örneğin; bir kişiyi kasten öldüren kişi müebbet hapis cezası alırken, mağdur failin üstsoyu, altsoyu, eşi veya kardeşiye ağırlaştırılmış müebbet cezası alır. Kısacası suç teşkil eden fiiller ceza hukuku açısından aile içerisinde baş göstermişse genellikle cezayı arttırıcı bir sebeptir.

İHMAL

Ekonomik, coğrafi veya fiziksel şartlara bağlı kalmadan çocuğun öğrenimini, sağlık ihtiyaçlarını, gıda ihtiyacını, kıyafet ihtiyacı ve yaşam koşullarını kasıtlı olarak sağlamayarak, yaşamını tehdit eden durumlar ihmal olarak tanımlanmaktadır (Atamer, 2005: 28).

Aynı zamanda, ihmal, genellikle ebeveynlerin veya çocuğun bakımını üstlenen bireylerin, çocuğun en temel ihtiyaçlarını karşılamaması şeklinde tanımlanır. İstismar ve ihmalin en temel farkını istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir olgu olması belirlemektedir (Aral, 2001; Kars, 1996).

Çocukların gelişimini engelleyen ihmal davranışı, aile tarafından gerçekleştirilebildiği gibi kurumlar, toplumlar ve bireyler tarafından da gerçekleştirilebilmektedir (Kocaer, 2006: 34).

İHMAL TÜRLERİ

1.Fiziksel İhmal

Fiziksel ihmal, çocuğun beslenme, giyinme, barınma ve sağlık ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun bırakma ve yetersiz şekilde sağlama olarak nitelenmektedir (Eermiş, 2001: 9; aktaran Tunahan, 2021). Fiziksel ihmal kendi içerisinde sınıflara ayrılmaktadır. Bunlar:

- **Yetersiz beslenme:** Çocuğun gerekli ve yeterli besin ihtiyacının karşılanamamasından dolayı büyüme ve gelişiminin yaşitlarının gerisinde kalmasıdır. İhmal durumunda akla gelen çocuğun gelişim geriliğidir ve açıklamasında doğal bir neden bulunmamaktadır.

- **Uygun olmayan kıyafetler:** Çocuğun yaşına, bedenine ve mevsime uygun kıyafetler giyememesi, ihmali akla getiren sebeplerden biridir. Bu koşullara maruz kalan çocukların soğuk mevsimlerde mevsim koşullarına uygun olmayan, yetersiz kıyafetler ile gezdiği görülmektedir.
- **Yetersiz temizlik:** Çocuğun bakım ihtiyaçlarının giderilmemesi, temiz kıyafetler ile dolaşmaması görülmektedir. Düzenli banyo yapamamasından kaynaklı kötü görünmesi ve kokma durumunun oluşması şeklinde açıklanmaktadır. Ailenin içinde bulunduğu şartlar doğrultusunda temizlik ile ilgili algısı gözetilerek, çocuğun sağlıklı gelişimi için verilen temizlik koşulları konusu hakkında bilgilendirme ve önerilerde bulunulması gerekmektedir.
- **Yetersiz ev koşulları:** Çocuğun yaşamını sürdürdüğü ev ortamının olumsuz şartlar içinde olmasıdır. Evin duvarlarının yıkık dökük olması, camları kırık, tehlikeli merdivenlerin bulunması, çocuğun kendine ait odasının olmaması ve evin kalabalık olması duruma örnek olarak gösterilmektedir.
- **Kazalara karşı önlem alınmaması:** Ev ortamında ve dışında çocuk için tehlikeler ile karşılaşılması durumunda oluşabilecek tehlikeleri önceden tespit edilmeyerek önlem alınmamasıdır. İlaç, deterjan ve böcek ilaçları gibi kimyasal maddelerin çocukların ulaşabilecekleri yerlere konulması ve açıkta kalan priz ve kablolar ihmali duruma örnek olarak gösterilebilmektedir.
- **Intrauterin ihmali:** Hamilelik durumunda oluşacak ihmali tanımlamaktadır. Bireylerin hamileliğinde sigara, alkol, uyuşturucu ve ilaç gibi zarar verici maddeleri kullanması, sağlığına gerekli özeni göstermemesi, yeterli ve dengeli beslenmemesi durumudur (Şahin, 2002: 104; aktaran Tunahan, 2021).

2.Duygusal İhmal

Duygusal ihmal, duygusal istismardan daha kolay fark edilebilen bir problemdir ve net bir tanımı olmamaktadır. Yaygınlığı bilinmemekte ve göz ardı edilmektedir. Çocuğun duygusal ihmali, istismar olarak kabul edilmemektedir. Duygusal ihmal ve istismar bir arada değerlendirilebilmektedir.

Duygusal travmatizasyon ve ihmal bireyler arasında belirgin ayırım olarak yer almamaktadır. Duygusal istismar genellikle 6 ve 8 yaşlarında başlayan, ergenlik kadar devam etmektedir ve hayatının ilk yılı içerisinde başlamaktadır (Dursunkaya, 2008: 24; aktaran Tunahan 2021).

Duygusal ihmalle karşılaşan çocukların yaşadığı psikolojik ve ruhsal gelişimler şu şekilde sıralanabilir (Erermiş, 2001: 9; aktaran Tunahan, 2021):

- Algısal yetilerinde bozulmalar
- Güvenli bağlanma problemi
- Duygusal etkileşimden uzak durma
- Depresyon
- Anksiyete bozukluğu
- Sosyal uyum problemi yaşaması ve ihmal durumu karşısında kalmamış çocuklara göre karşılaştırıldığında daha fazla saldırgan davranış eğilimi göstermektedir.

3.Eğitimsel İhmal

Çocuğun eğitim ihtiyaçlarının bilerek veya bilmeyerek bir kısmının veya tamamının karşılanmamasıdır (Sağır, 2013: 19; aktaran Karaçor, 2019).Yani çocuğun yaşına, gelişimine uygun alması gereken eğitimi almasında yaşanan ihmallerdir (Tezdiğ, 2017: 18, aktaran Karaçor, 2019).

Eğitim haklarının engellenmesi, okula gönderilmemesi gibi eğitimle alakalı her türlü ihtiyaçlarının giderilmemesi veya engellenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

İHMAL VE İSTİSMARIN RİSK ETMENLERİ

- **Bireysel Risk Etmenleri:** Ebeveynlerin yaşadıkları travmalar, çocuk bakımı konusundaki bilinçsizlikler, depresyon, alkol ve madde bağımlılıkları, genç yaşta çocuk sahibi olma, evlilik yaşamındaki krizler, yanlış uygulanan disiplin yöntemleri, geçmiş istismar ve ihmal yaşantıları, istenmeyen gebeliğin yaşanması istismar ve ihmal olgularına sebep olabilmektedir (Polat, 2007; Turhan, Sangün ve İnandı, 2006; aktaran Yüzügüldü, 2021).
- **Aile ve Yakın Arkadaş Risk Etmenleri:** Aile içi şiddetin ve stres düzeyinin fazla olması, akraba ilişkileriyle olan problemler, ailenin sosyoekonomik durumu, aile içerisinde yaşanan sağlık problemleri, ailenin sosyal destek ağının olmaması gibi durumlar ihmal ve istismar olgusunun risk etmenleri arasında sıralanabilmektedir (Turhan ve diğerleri, 2006; WHO,2006; aktaran Yüzügüldü, 2021).

- **Çevresel İlişkiler Risk Etmenleri:** Çocuğun beslenme, barınma gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasındaki yetersizlikler, içinde yaşadığı çevrenin imkânlarının yetersiz oluşu, uyuşturucu, alkol gibi maddelere kolay ulaşılabilir bir çevrede oluşu, işsizliğin ve maddi yetersizliğin hâkimliği gibi sebepler çocuğun ihmale ve istismara uğraması açısından risk teşkil etmektedir (WHO, 2006; aktaran Yüzügüldü, 2021).

İHMAL İÇİN KONTROL LİSTESİ

Çocuk;

- Kirli veya belirgin bir şekilde çok büyük/küçük ya da sık onarıma ihtiyacı olan giysilerle mi okula geliyor?
- Hava şartlarına göre yetersiz giyinmiş görünüyor mu?
- Her zaman aç görünüyor mu, az miktarda okula yemek getirmesine rağmen yemeği depoluyor veya yemek çalıyor mu?
- Yatma rutini veya uyku düzeni olmaması nedeniyle sürekli düşük enerjili, hâlsiz ve yorgun görünüyor mu?
- Sıkça küçük kardeşlerine baktığından söz eder mi?
- Hijyen sorunu, idrar ya da dışkı kokusu, ağız kokusu ya da çürük dişleri var mı?
- Kötü beslenme sonucu çok zayıf ya da karnı şiş mi görülüyor?
- Enfekte olmuş yaralar veya çürümüş ya da apseleşmiş dişler gibi dikkat edilmemiş medikal ya da diş problemlerine sahip mi?

- Çalma, vandalizm ya da diğer suç davranışları sergiler mi?
- Sık okul devamsızlığı ve gecikmesi var mı?
- Akranlarıyla olan ilişkileri muhtemelen hijyen, bunalım ya da olumsuz davranışlar yüzünden kötü mü?
- Pes etmiş görünür mü?
- Dikkat çekmeye çalışır, bunu elde etmek için olumsuz tutumlar bile ortaya çıkarır mı?
- Yıkıcı veya hırçın davranışlar sergiliyor ve eylemleri üzerinde belirgin bir suçluluk duymuyor mu?
- Düşük benlik saygısı gösterir mi?
- Davranış bozukluğu ya da muhalif davranışlar sergiler mi?
- Problem çözme ya da başa çıkmada zorluk yaşar mı?
- Dili anlamada ve ifade etmede zorluk yaşar mı?
- Çeşitli akademik problemleri var mı? (Aktaran: Asil ve Özdemir, 2021)

İHMALİN HUKUKSAL BOYUTU

Çocuk Hakları Sözleşmesi 19.

Madde:

“Çocuğun anne – babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel saldırı, şiddet veya suiistimale ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemlerin alınması”

TCK 233. Madde: “Aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişi, şikâyet üzerine, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

“Velayet hakları kaldırılmış olsa da itiyadi sarhoşluk, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılması ya da onur kırıcı tavır ve hareketlerin sonucu maddi ve manevi özen noksanlığı nedeniyle çocuklarının ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehlikeye sokan ana veya baba, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Medeni Kanun 185. Madde: “Eşler, bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler.”

Medeni Kanun 340. Madde: “Ana ve baba, çocuğu olanaklarına göre eğitirler ve onun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâkî ve toplumsal gelişimini sağlar ve korurlar. Ana ve baba çocuğa, özellikle bedensel ve zihinsel engelli olanlara, yetenek ve eğilimlerine uygun düşecek ölçüde, genel ve meslekî bir eğitim sağlarlar.”

Medeni Kanun 346. Madde: “Çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz veya buna güçleri yetmezse hâkim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır.”

Medeni Kanun 347. Madde: “Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş hâlde kalırsa hâkim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirebilir. Çocuğun aile içinde kalması ailenin huzurunu onlardan katlanmaları beklenemeyecek derecede bozuyorsa ve durumun gereklerine göre başka çare de kalmamışsa, ana ve baba veya çocuğun istemi üzerine hâkim aynı önlemleri alabilir.”

Medeni Kanun 348. Madde:

“Çocuğun korunmasına ilişkin diğer önlemlerden sonuç alınamaz ya da bu önlemlerin yetersiz olacağı önceden anlaşılırsa, hâkim aşağıdaki hâllerde velâyetin kaldırılmasına karar verir:

- (Değişik: 1/7/2005-5378/38 md.) Ana ve babanın deneyimsizliği, hastalığı, başka bir yerde bulunması veya benzeri sebeplerden biriyle velayet görevini gereği gibi yerine getirememesi.
- Ana ve babanın çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi veya ona karşı yükümlülüklerini ağır biçimde savsaklaması.

Velâyet ana ve babanın her ikisinden kaldırılırsa çocuğa bir vasi atanır. Kararda aksi belirtilmedikçe, velâyetin kaldırılması mevcut ve doğacak bütün çocukları kapsar.”

Anayasa 41. Madde: “Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 md.) Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 md.) Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.”

Anayasa 61. Madde: “Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.”

KAYNAKÇA

- **5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu. Erişim Tarihi: 25.05.2022**
<https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>
- **Akbaba, İ.(2022). Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi. Erişim Tarihi:27.05.2022.**
<https://ilkayuyarkaba.av.tr/cocuga-siddetin-cezasi>
- **Aktay, M. (2020). İstismar ve ihmalin çocuk üzerindeki etkileri ve tedavisi. Gelişim ve Psikolojisi, 1(2), 169-184.** <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1218773>
- **Aktepe, E. (2009). Çocukluk çağı cinsel istismarı. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 1: 95-119.**
- **Anlar M.A. (2022), Siber Zorbalık Konusunun Mobil Platformlar Üzerinden İncelenmesi.**
- **Aral, N. Ve Gürsoy, F. (2001), Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı. Milli Eğitim Dergisi, 151.**
- **Atamer, A. (2005). Çocuk İstismarı Tarama Anketi: Geliştirme, Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.**
- **Austin, V.L & Sciarra,D.T. (2013). Çocuk ve ergenlerde duygusal ve davranışsal bozukluklar. (M. Özekes, Çeviri Ed.). Ankara Nobel Akademik.**
- **Aydın, H.; Eker, M. (2021). Çocuk istismarı: multidisipliner yaklaşım. Ankara: Nobel Akademik.**
- **Bulut, S.; Göktürk, G.Y. (2012). Mobbing: İşyerinde psikolojik taciz, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1, (24), 54-69.**
- **Bursa Milli Eğitim Müdürlüğü. (2017). Travma ve Krize Müdahale Yol Haritası. [PDF slayt]. Erişim Tarihi:19.05.2022**
https://bursa.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/21092131_TRAVMA_VE_KRYZE_MYDAHLE_YOL_HARYTASI_BURSA_PDF.pdf
- **Cansız, C. (2019). Ergenlerde Algılanan İstismarın Kendine Zarar Verme ve Riskli Davranışlar İle İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.**

- Çelik, O.(2022). Aile İçi Şiddet. Erişim Tarihi:27.05.2022
<https://celikavukatlik.com/tr/aile-ici-siddet-cezasi/>
- Çetin, N.(2021) İntihara yönlendirme suçu. Erişim Tarihi:22.04.2022
<https://www.nusretcetin.av.tr/makale.aspx?id=29&idkat=1>
- Çetin, N.(2021). Cinsel İstismar Suçu Erişim Tarihi:22.04.2022
<https://www.nusretcetin.av.tr/makale.as?id=29&idkat=1>
- Çocuk Ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik Demirören Haber Ajansı (27.04.2022). Aleyna'nın ölümüne sebep olan şahsa müebbet hapis. Erişim Tarihi:27.04.2022
<https://www.cnnturk.com/turkiye/aleynayi-olume-surukleyen-saniga-muebbet-hapis>
- Doğan, B.(2020). İntihar ile ilgili Yargıtay kararları. Erişim Tarihi:22.04.2022
<https://barandogan.av.tr/blog/mevzuat/tck-madde-84-intihara-yonlendirme-sucu.html>
- Doğan, B.(2020). İntihar ile ilgili Yargıtay kararları. Erişim Tarihi:22.04.2022
- <https://barandogan.av.tr/blog/mevzuat/tck-madde-103-cinsel-istismar-sucu.html>
- Durkheim, E. (2002). İntihar, Çev. Özer Ozankaya, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Erciyes Üniversitesi. (2020). Öğretmenler için Çocuk İstismarını Değerlendirme ve Yönetme Rehberi. [PDF slayt]. Erişim Tarihi:19.05.2022
https://prochild.erciyes.edu.tr/dosyalar/tr_ogretmenler_icin_cocukistismarini_degerlendirme_ve_yonetme_rehberi.pdf
- Erdoğan, G. (2009). Mobbing (işyerinde psikolojik taciz), TBB Dergisi, (83), 318-352.
<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2009-83-535>
- Ertuğ, H. İ. (2018). Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Duygusal İstismar ve Ruminasyon İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Eskiurt, Y., Özkan, B. (2020). Psikiyatri Kliniğinde Yatan Hasta Bireylerin Yaşamı Sürdürme Nedenleri ile İntihar Davranışı Arasındaki İlişki: Sistemik Derleme. Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma, 17 (1), 73-82.

- Genç, G.(2007). Genel Liselerde Akran Zorbalığı Ve Yönetimi. Yayımlanmamış doktora tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Gökler, R. (2009). Okullarda Akran Zorbalığı. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. 6:2. <http://www.insanbilimleri.com> Erişim Tarihi: 23.05.2022
- Gürhan, N. (2017). Her Yönü ile Akran Zorbalığı. Türkiye Klinikleri Dergisi. 3(2):175-81.
- <https://www.ekonomist.com.tr/calisma-hayati-ve-sosyal-guvenlik/mobbing-nedir-nasil-ispatlanir-mobbinge-ugrayan-calisanin-yasal-haklari-ne.html> Erişim Tarihi: 13.06.2022
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf> Erişim Tarihi: 10.06.2022
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf> Erişim Tarihi: 10.06.2022
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> Erişim Tarihi: 10.06.2022
- Kadına Yönelik Şiddet Ve Şiddet Mağdurları İle Görüşme Esasları [PDF Belgesi]. https://Vatandas.Jandarma.Gov.Tr/KYSOP/Uzaktan_Egitim/PDF%20Documents/Jandarma/4.Pdf Erişim Tarihi: 2.06.2022
- Kadim Hukuk(2021) Cinsel İstismar Suçu. Erişim Tarihi:26.04.2022 <https://kadimhukuk.com.tr/makale/cinsel-istismar-sucu-cezasi-tck-84/>
- Kadim Hukuk(2021) İntihara yönlendirme suçu. Erişim Tarihi:26.04.2022 <https://kadimhukuk.com.tr/makale/intihara-yonlendirme-sucu-cezasi-tck-84/>
- Karaçor, Ö. (2019). Rehber Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi (Tarsus İlçesi Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Kaymaz, A.; Yılmaz, H. (2014). Kurumsal bir risk unsuru: Mobbing (iş yerinde psikolojik taciz), Denetim Dergisi, (14), 73-81. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/208747>
- Kınay H.(2012), Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılığının Riskli Davranış, Korumacı Davranış, Suça Maruziyet Ve Tehlike Algısı İle İlişkisi Ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi.

- **Kocaer, Ü. (2006). Hekim ve Hemşirelerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.**
- **Kocaşahan, N.(2012). Lise Ve Üniversite Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Ve Sanal Zorbalık. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.**
- **Köknel, Ö. (2001). Kimliğini Arayan Gençliğimiz, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.**
- **Mimaroğlu, H., Özgen, H. (2008). Örgütlerde güncel bir sorun: “Mobbing”, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik araştırmalar Dergisi, 8, (15), 201-226.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/289412>**
- **Okullarda Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Kılavuzu [PDF Belgesi]. Erişim Tarihi:02.06.2022
https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_08/20051746_rehberlik_klavuzu2.pdf**
- **Orhaner, G. (2018). Yetişkin Bireylerde Algılanan Duygusal İstismar Düzeyleri İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.**
- **Ödemiş, M. H. (2020). Ergenlerde Aileden Algılanan Duygusal İstismar İle Risk Alma Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.**
- **Öncü, B. (2006). İntihar Eğilimi Olan Hastaya Acil Müdahale. Kriz, 14 (2), 31-37.**
- **Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Psikososyal Önleyici Destek Programı Kitabı (2018). Erişim Tarihi: 11.06.2022
<https://orgm.meb.gov.tr/psikososyaldijitaldestek/pdf/psikososyalonleyicikitab.pdf>**
- **Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2018). Çocuk ihmal ve istismarı hakkında genel bilgi. [PDF belgesi]. Erişim Tarihi: 11.06.2022
https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_04/05104328_1.Yocuk_Yhmal_ve_YstismarY_Hakkynda_Genel_Bilgi.pdf**
- **Polat.O(2016). Şiddet. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 22, 15-34.**

- **Sarıkaya Mümtaz Gözan Rehberlik ve Araştırma Merkezi (2016), Çocuk İhmali ve İstismarı İçin Hazırlanmış Bilgilendirme Kılavuzu. Erişim Tarihi: 11.06.2022**
https://sarikayamumtazgozanram.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/66/06/965482/dosyalar/2018_01/04120623_Cocuk_ihmal_ve_istismari.pdf?CHK=723c072e5c441987087d864ae1f45f42
- **Siyez, D.M. (2005). Ergenlik Döneminde İntiharın Önlenmesi: Bir Gözden Geçirme. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı, 12 (2), 92-101.**
- **Tunahan, B. T. (2021). Türkiye’de Ergenlik Dönemi Bireylerde İhmal ve Cinsel İstismara Yönelik Yapılan Araştırmaların Doküman Analizi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.**
- **Tunç-Aksan, A. (2018). Okullarda İntihar Davranışlarına Yönelik Bir Kılavuz Hazırlama Çalışması: Yenişehir RAM Örneği. Okul Psikolojik Danışma E-Bülteni, (8), 46-50. <https://pdr.org.tr/okul-pdr-e-bultenleri/> Erişim Tarihi: 16.06.2022**
- **Uyanık, G. (2022). Yetişkin Bireylerde Duygusal İstismar ve İlişki İstikrarı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.**
- **Yurdakul Y. (2020) , Siber Zorbalık Farkındalık Programının Ergenlerin Siber Zorbalığa İlişkin Farkındalıklarına ve Siber Zorbalıkla Baş Etme Becerilerine Etkisi.**
- **Yüzügüldü, M. (2021). Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirmeye Yönelik Tutumları İle Çocuk İstismarı ve İhmali Hakkında Bilgi ve Farkındalık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.**

SUŞEHİRİ REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

**"YAKININIZDA DEĞİL
YANINIZDAYIZ."**

İletişim Bilgileri

Telefon: 0346 311 58 40

Adres: Kemalpaşa Mahallesi Ordu Cad. NO:24/1 Suşehri/Sivas

<https://susehriam.meb.k12.tr/>

@SusehriR

susehriam

Suşehri Ram